

**ПЕДАГОГИЧЕСКИ
ФУНДАЦИЯ**

СТУДИИ

**ПЕДАГОГИЧЕСКИ МОДЕЛ ЗА ВЪЗПИТАВАНЕ
НА СОЦИАЛНА И ГРАЖДАНСКА КУЛТУРА
ПРИ ОРИЕНТИРАНЕ НА
ПЕТ–СЕДЕМГОДИШНИТЕ ДЕЦА В СВЕТА**

Петя Конакчиева

УВОД

Предучилищното образование е значима сфера на социокултурната дейност, свързана с целенасочено, специално организирано взаимодействие за въвеждане на детето в културата и социума, чийто вектор задава основата за формиране на неговата личност. Динамиката на обществените изисквания и очаквания, свързани с възпитаването на подрастващото поколение в социална и гражданска компетентност, инициативност, самостоятелност, отговорност и мотивираност, налага активно търсене на форми, методи и средства на обучение, насочено към усъвършенстване на образователните процеси, с оглед формиране на готовност за живот и труд в условията на информационното общество. Съвременните тенденции в развитието на предучилищното образование са с акцент формиране на активност, целенасоченост и конструктивност у детето като предпоставки за утвърждаване на позицията му на субект на собствената си жизнедейност. В тази връзка проблемът за избор на целесъобразни форми и методи за възпитаване на социална и гражданска култура е сред актуалните изследователски предизвикателства към съвременната предучилищна педагогика. Той има специфични проекции при

ориентирането в света, които следва да бъдат конкретизирани в контекста на хуманистичната парадигма в образованието и възпитанието.

В европейските документи често се използва термина „гражданско образование“, разглеждано като процес на подготовка на подрастващите за отговорно участие в демокрацията, основано на уважение на правата на човека, равенство, плурализъм и справедливост. В програмата на Съвета на Европа „Образование за демократично гражданство“ се уточнява, че ефективното гражданско образование включва: знания (за правата на човека, държавата, обществото и т.н.), умения (за критично мислене, анализ и сътрудничество с другите), ценности (уважение към правата на другите, толерантност, нравствена устойчивост и др.) и навици за демократична култура в образователните институции и социума. Отнесено към предучилищното образование посоченото може да се интерпретира с акцент формиране на активна социална позиция и осъзнаване на собственото участие в създаването на обществения живот при въвеждане на три-седемгодишните деца в социума. В този смисъл гражданското възпитание в предучилищното детство се разглежда като направление в социализацията на личността.

Формирането на съвременни концепции на гражданско възпитание се базира на теориите за социално развитие на Д. И. Фелдщайн, С. А. Козлова, Л. В. Колодийченко и разработките, доказващи значението на дейностния подход при възпитаването на гражданственост (В. И. Кожокар, Н. И. Шевченко). Значими тук са и изследванията на В. Г. Ронкин и Н. И. Судаков, посветени на изучаване на механизмите, свързани с формирането на гражданственост, както и разработките на С. А. Козлова, Е. Н. Радина, Е. К. Сулова, в които се конкретизира възрастовата специфика на този процес и особеностите на организирането му във възрастов план. В контекста на посочените разработки в концептуален план гражданското възпитание на децата е аспект на социално-личностното развитие, който се разглежда като динамичен процес не само на приобщаване на индивида към националната и правната култура, но и като условие за развитие на универсални човешки способности и творческа дейност. Основата му се изгражда не само по пътя на овладяване на определено съдържание на културата, но и чрез постоянно откриване и утвърждаване на детето като социален субект. Педагогическите доминанти тук са: развитие на патриотизъм, толерантност, правна възпитаност. Акцентира се върху възпитаване на съзидателно отношение към общочовешките ценности

при откриване на собственото място в заобикалящия свят. Важно тук е детето да се чувства щастливо, да умее да се адаптира и да преодолява трудности. С оглед на постигането на посочените маркери е необходимо формиране на представи за различните аспекти на „Аз-а”, както и овладяване на умения за ориентиране в собствените и на другите чувства и преживявания и адекватно реагиране при отчитането им като ориентир за последващи действия в хода на които детето открива конструктивни начини за изразяване на субективно отношение към света.

В контекста на приобщаване към европейското образователно пространство предучилищното образование следва да изведе като приоритет подготовката на детето за живот в условията на многонационално общество. Тази перспективна цел произтича от социалните изисквания и очаквания към образованието, свързани с възпитаването на граждани, живеещи в демократично общество, на компетентни личности, отговорни, самостоятелни, активни и уважаващи правата на другите. Посоченото налага обновяване на съдържанието и методите на педагогическо взаимодействие, насочено към решаване на задачите, свързани с гражданското възпитание, при приоритетно включване на вариативна система от обучаващи, игрово-познавателни и игрови ситуации, в условията на които децата осмислят своите и на другите права, развивайки умения за самооценка и формирайки чувство за собствено достойнство. Оттук логично произтича конкретизирането на следните задачи на тази актуална изследователска област:

- разработване и обосноваване на игрови технологии за формиране на представи за правата на човека и овладяване на модели за творческо решаване на проблеми и конфликти при демонстриране на търпимост към чужди гледни точки;

- създаване на наситена развиваща педагогическа среда, насочена към утвърждаване на индивидуалността чрез стимулиране към самоизразяване и самопрезентиране;

- гарантиране на системност при опознаването на културното и историческото наследство на родното място и страната;

- осигуряване на възможности за включване на педагози и родители в квалификационни форми за повишаване на тяхната гражданска култура;

- единодействие между ДГ и семейството по посока възпитаване на бъдещи достойни граждани на демократичното ни общество.

Формирането на гражданственост предполага осигуряване на условия за творческа самореализация на всяко дете при гарантиране на възможности за свободно самоопределяне. Акцентът се поставя върху възпитаване на хуманна, социално активна, самостоятелна и интелектуално развита творческа личност. В тази връзка приоритетно се решава комплекс от задачи, свързани с: изграждане на представи за държавни символи, за права на човека, за традиции, за национални герои и постижения на наши съвременници, прославили Родината; възпитаване на любов и привързаност към семейството, родния дом, детската градина, родното място и Родината в единство със стимулиране на прояви на толерантност и уважение към други общности и техните традиции; формиране на умения за опазване на родната природа и съхраняване на „живото“ като ценност; възпитаване на уважение към труда на възрастните и резултата от него.

Организацията на гражданското възпитание в детската градина е актуален проблем на съвременното предучилищно образование. Педагогическите доминанти тук са по посока формиране на съзидателно отношение у децата към общочовешките ценности. Независимо от изградените традиции, наблюденията в практиката показват, че гражданското възпитание се реализира епизодично и нецеленасочено. Анализът на резултатите от проведено констатиивно проучване позволяват да се твърди, че е налице противоречие между необходимостта от повишаване качеството на социалната и гражданската култура на децата и липсата на съответните организационно-педагогически условия (концептуална, съдържателна и технологична обезпеченост на процеса). Посоченото е основание за избор на темата на настоящата разработка.

Целта на студията е представяне на педагогически модел за възпитаване на социална и гражданска култура при въвеждане на детето от предучилищна възраст в социума. В съответствие с нея се определят следните основни **задачи**:

1. Да се конкретизират проблеми и перспективи, свързани със съвременните тенденции в предучилищното образование и ориентирането на три-седемгодишните деца в социалния свят.
2. Да се представи модел на педагогическа система от форми за възпитаване на социална и гражданска култура при въвеждане на пет-седемгодишните деца в социума.

3. Да се презентират варианти за тематична интеграция при формиране на основите на социална и гражданска култура в предучилищното детство.

4. Да се систематизират образователни тенденции за възпитаване на социална и гражданска култура при ориентиране в света чрез авторска система по тематично съдържание за пет-шест- и шест-седемгодишните деца.

1. ПЕДАГОГИЧЕСКИ МОДЕЛ ЗА ВЪЗПИТАВАНЕ НА СОЦИАЛНА И ГРАЖДАНСКА КУЛТУРА У ПЕТ–СЕДЕМГОДИШНИТЕ ДЕЦА

1.1. Съвременни тенденции в предучилищното образование и ориентирането на три–седемгодишните деца в социалния свят – проблеми и перспективи

Съвременните тенденции в областта на предучилищното образование са свързани с утвърждаване на личностно насочен образователен модел, който акцентира върху равнопоставеността на педагогическите субекти. При ориентиране в социалния свят тази концепция има специфични проекции, които в организационен и съдържателен план се определят от функциите на предучилищното образование, образователните програми, особеностите на педагогическите субекти, които ги реализират и спецификата на макро- и микросредата в институциите на възпитание и обучение на децата през първите седем години от живота им. Изграждането на целесъобразен концептуален модел за предучилищно образование се свързва с отчитане на общите тенденции в развитието на детето и своеобразието на начините, по които то установява отношения със заобикалящата го среда. Поради това за педагогическата практика е ценен онзи образователен модел, който осигурява усъвършенстване на природата на детството, чрез съчетаване на директен и индиректен възпитателен подход в условията на партньорство и равнопоставеност. Оттук произтича и актуалното предизвикателство пред теорията и практиката на предучилищното образование, които са призвани да предложат и обосноват съвременни програмни системи, насочени към оптимално развитие на детската личност чрез стимулиране на индивидуалните възможности за включване в достъпни субективно значими форми на активност. Реализирането на тази изследователска задача предполага обединяване на класически и съвременни концепции, теории,

идеи и виждания в областта на предучилищното обучение и възпитание. Практическото им прилагане изисква от учителя специални знания и умения, за да създаде индивидуализирани образователни програми и да ги интегрира в цялостна организационна концепция. Сложността на този процес определя важността на дидактическата осигуреност. Предучилищният педагог се нуждае от опорни ориентири, за да бъде уверен в избора си на индивидуална концепция. Поради това в отговор на актуалните потребности на педагогическата практика авторският екип предлага програмната система „Моливко”, в която представя своите виждания за обучение и възпитание в периода на предучилищното детство.

Педагогическата система „Моливко. Прозорче към света” предлага варианти за структуриране на личностно насочено взаимодействие, което стимулира изграждането на индивидуална култура при опознаване на заобикалящата среда. Разработването ѝ е съобразено с приетите нормативни документи, регламентиращи процеса на подготовка и възпитание на децата от предучилищна възраст: Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 4 от 2000 г. за предучилищно възпитание и подготовка (ДВ, бр. 70, 2005), Програма за подготвителна група в детската градина (в. „Аз-Буки”, бр. 20, 2003), Програма за подготовка на децата от предучилищна възраст в държавни, общински, частни и с чуждестранно участие детски градини за действие при бедствия, аварии, катастрофи и пожари (ДВ, бр. 70, 2004). Тя е предназначена да подпомогне процесите на ориентиране в социалната среда в периода на предучилищното детство.

1.2. Модел на педагогическа система от форми за възпитаване на социална и гражданска култура при въвеждане на пет-седемгодишните деца в социума

Педагогическата система от форми за възпитаване на социална и гражданска култура у пет-шестгодишните деца е разработена при отчитане на по-високото равнище на развитие на уменията и компетенциите им за включване в преднамерени и непреднамерени ситуации, в които се решават по-сложни познавателни задачи и се формира оценъчно отношение към познавателните и практическите действия и резултата от тях. Познавателното отношение към света и повишената степен на волева регулация са предпоставки за разширяване на функциите на ориентирането в социалната среда по посока обогатяване на индивидуалната детска картина за света. Съществен акцент в педагогическата дейност е развитието на детската познавателната активност и интерес. Целесъобразно

тук е включването на проблемни ситуации, елементарни опити, моделиране, развиващи игри, главоблъсканици и др. Удачно е прилагането на различни похвати, чрез които се постига насочване на вниманието към нови и необичайни признаци на обекта, изказване на догадки, търсене на помощ от децата, насочване към експериментиране, предположения, разсъждения. Усъвършенстването на самоконтрола и способността за саморегулация се свързва с изпробване на разнообразни стратегии за сравняване на обекти по няколко признака, търсене на грешки, прилагане на общи правила, изпълняване на действия, съобразно познавателна задача.

Потребността от опознаване на заобикалящия свят е в основата на общуването на детето с възрастните. Пет–шестгодишните обогатяват представата за себе си с особена чувствителност към своите познавателни възможности. Измененията в мотивационната сфера се свързват с увеличаване на видовете потребности и интереси и превръщането им в устойчиви психически свойства на личността. Значими за възрастта са потребностите от самопознание и самоутвърждаване. Усложняването на емоционалния живот на децата се обуславя от развитието на интересите и усъвършенстването на представите и уменията им за взаимодействие със средата. Това намира израз във формиране на интелектуални преживявания, свързани с проявите на любознателност и интерес към новото, в удовлетвореността от преодолените интелектуални трудности. Същевременно тези процеси протичат в единство с обогатяване на социално-нравствените преживявания на пет-шестгодишните деца, определящи отношението им към връстниците и околните възрастни. Значими тук са проявите на симпатия, съчувствие и съпреживяване.

Развитието на волевата регулация се свързва с подчиняване на обществено приети правила и норми на поведение и дейност. Основни показатели за усъвършенстване на волевата дейност на пет-шестгодишните деца са проявите на целенасоченост, самостоятелност и настойчивост. Възпитаването им се определя от мотивацията и емоционалната наситеност на дейността, в която участва детето. Именно поради това в педагогическия модел се предлага вариативна система от форми за усъвършенстване на социализиращите процеси, в условията на които се провокират съвместни преживявания, стимулират се прояви на сътрудничество и се подготвя индивидуално самоопределяне в социалното пространство (таблица № 1).

Таблица № 1. Модел на педагогическа система от задължителни регламентираны и нерегламентирани ситуации за възпитаване на социална и гражданска култура при въвеждане на пет-шестгодишните деца в социума

Тема №	Задължителна регламентирана ситуация	Образователни цели	Задължителна нерегламентирана ситуация
1.	Заедно е най-добре	<p>Възприемане на семейни взаимоотношения в битовата дейност и начини на сътрудничество между възрастни и деца.</p> <p>Осмисляне на резултатите от съвместната дейност при осигуряване на уют и комфорт въщи и в детската градина.</p> <p>Осъзнаване предназначението на предмети в бита и дейността на хората.</p> <p>Утвърждаване на собствената индивидуалност при сравняване с другите.</p> <p>Възпитаване на желание за партниране с възрастни и връстници.</p>	<p>Най-обичам у дома – разглеждане на семейни снимки; игри с правила: „Визитки”, „Кой с кого е и къде?”, „Отгатни професията на ... (мама, татко, баба, дядо)” – словесна, за отгатване; игри за класификация и серияция; изобразителни игри. Проекти за индивидуални знаци-емблеми и табло – „Днес направил съм ...” (влакче с различни по цвят вагони и картинки-символи за моделно представяне на детските постъпки чрез поставяне на индивидуални знаци-емблеми във вагончета).</p>
2.	Машината на времето	<p>Възприемане на промени в човешкия организъм в резултат на растежа.</p> <p>Осъзнаване последователността в развитието на човека.</p> <p>Диференциране на социални роли в конкретна среда.</p> <p>Сравняване с другите по пол, външни белези и облекло.</p> <p>Възпитаване на емоционално отношение към самоидентификацията си.</p>	<p>Раста и се променям – разглеждане на личен тематичен снимков материал и детски енциклопедии; игри с правила: „На кого е?”, „За момче или момиче”, „Познай какъв ще станеш”, игри за класификация и серияция.</p>
3.	На път за детската градина	<p>Възприемане на правила за безопасно движение.</p> <p>Възприемане съдържанието на достъпни пътни знаци.</p> <p>Осъзнаване на връзки между участниците в движението.</p> <p>Упражняване на самостоятелна практика при спазване на норми за безопасно и регулирано поведение.</p> <p>Възпитаване на умения за саморегулиране при осмисляне на норми за лична безопасност и правила за движение.</p>	<p>Движа ли се безопасно – изследователска дейност: макет на улица; маршрутни схеми на пътя от ... до ... (графично пресъздаване); съотнасяне по дължина на различни участъци от маршрутната схема към общата дължина; игри за идентификация, отгатване, дорисуване и проектиране на пътни знаци; етюди и ситуации с отворен край.</p>

4.	Модно ревю	<p>Възприемане на идеи за взаимодействие и сътрудничество с другите при реализиране на общ замисъл в игрово-пресъздаващ план.</p> <p>Възприемане труда на работещите в шивашкото ателие.</p> <p>Осмисляне на взаимовръзката между хора с различни професии при осигуряване на добрия външен вид и самочувствие на другите.</p> <p>Утвърждаване на собствената индивидуалност при сравняване с връстници и възрастни.</p> <p>Оценяване значимостта на труда на хората, които създават красота и удобство за другите.</p>	<p>Красиви всеки ден – организиране на модно ревю в занималнята (вариант – с участие на родители); конкурс за: най-красив (спортен, официален, ежедневен) тоалет, най-добре представил се манекен (ка), най-оригинален дизайнерски проект на облекло, аксесоари, чанти и др.; състезание между отбори (игри с правила) – „Избери подходящ тоалет за ...”, „Открий разликите”, „Открий еднаквите по вид парчета плат”, „Какво е нужно на шивача?” и др.</p>
5.	Кога водата е опасна	<p>Възприемане на критични за живота и здравето на хора и животни ситуации, възникнали в резултат на природни бедствия (наводнение).</p> <p>Възприемане на правила на поведение при буря и наводнение и примери за прояви на грижи към изпаднали в беда хора и животни.</p> <p>Осъзнаване значимостта на професията на спасителя за гарантиране живота и здравето на хората.</p> <p>Възпитаване на отговорно отношение към здравето и позитивна личностна нагласа за регулиране на поведението, съобразно норми и правила за безопасност.</p>	<p>Щом в беда попадна – игри инсценировки, етюди и ситуации с отворен край; игри с правила: „Открий причината”, „Подреди картинките”, „Намери безопасно място”; изказване на прогностични разсъждения „Какво ще се случи, ако ...”.</p>
6.	Приятел или враг е огънят	<p>Възприемане на критични за живота и здравето на човека ситуации – пожар.</p> <p>Възприемане на правила на поведение и начини на действие при пожар.</p> <p>Осъзнаване на причини за възникване на пожар в битя.</p> <p>Възпитаване на отговорно отношение към здравето и позитивна личностна нагласа за регулиране на поведението, съобразно норми и правила за безопасност.</p>	<p>Опасен ли е огънят – игри инсценировки; елементарни опити – горене на различни по вид материали (усложнен вариант – попълване на таблици – гори бързо, бавно, тлее); игри с правила: „Открий причината”, „Подреди в последователност”, „Предложи знак”.</p>
7.	Играчка-плачка	<p>Възприемане на критични за живота и здравето на човека ситуации, възникнали в резултат на детската игра с огън.</p> <p>Възприемане на начини на действие при пожар и примери за прояви на грижи към изпаднали в беда хора.</p> <p>Осмисляне на норми на безопасно поведение при използване на материали, инструменти и уреди.</p> <p>Осъзнаване значимостта на професията на пожарникаря за гарантиране на живота, сигурността и здравето на хората.</p> <p>Възпитаване на отговорно отношение към здравето и желание за регулиране на поведението, съобразно норми и правила за безопасност.</p>	<p>Има ли опасни игри – игри инсценировки, етюди и ситуации с отворен край; игри с правила: „Опасно – безопасно”, „Подреди в последователност”, „Забрани – разреши”, „Предложи подходящ знак” (за емоционално състояние по нагледно представена ситуация).</p>

8.	При спасителите	<p>1. Възприемане труда на специалистите от ДА „Гражданска защита“.</p> <p>2. Изграждане на представи за земетресението като природно бедствие и въздействието му върху заобикалящата среда и хората.</p> <p>3. Осмисляне на правила за безопасно поведение при земетресение и значението на взаимовръзката между хора с различни професии при опазване живота и здравето на другите.</p> <p>4. Осъзнаване на предназначението и функциите на предмети и средства на труда в бита и професионалната дейност на хората.</p> <p>5. Възпитаване на положително отношение, уважение и признателност към труда на спасителите.</p>	<p>Професия спасител – наблюдение в регионалното звено на ДА „Гражданска защита“ (или разглеждане на тематичен снимков материал); демонстрация на начини и средства за индивидуална защита. Упражняване на адекватни поведенчески модели при бедствия в игрова ситуация.</p>
9.	Огнеборци	<p>Възприемане труда на пожарникарите от Национална служба „Пожарна и аварийна безопасност“.</p> <p>Осмисляне на взаимовръзката между хора с различни професии при опазване живота и здравето на другите.</p> <p>Осъзнаване на предназначението и функциите на предмети и средства на труда в бита и професионалната дейност на хората.</p> <p>Упражняване на самостоятелна практика при спазване на правила и норми за поведение в критични ситуации – пожар, начини за подаване на съобщение за пожар.</p> <p>Възпитаване на положително отношение, уважение и признателност към труда на пожарникарите.</p>	<p>При пожарникарите – наблюдение в служба „Пожарна и аварийна безопасност“ (или разглеждане на тематичен снимков материал). Упражняване на поведенчески модели при бедствия в игрова ситуация.</p>
10.	Полици	<p>Възприемане труда на служителите от МВР.</p> <p>Възприемане на правила и норми за безопасно и регулирано поведение.</p> <p>Осмисляне на взаимовръзката между хора с различни професии при опазване живота и здравето на другите.</p> <p>Осъзнаване на предназначението и функциите на предмети и средства на труда в бита и професионалната дейност на хората.</p> <p>Възпитаване на положително отношение, уважение и признателност към труда на полиците.</p>	<p>Добре дошъл при нас – среща разговор с полицай; игри с правила – „Кой ще помогне?“, „Какво му е нужно, за да се труди?“, „Подреди картинката“ (полицейска кола, мотоциклет от структурните им части; вариант „Дорисувай липсващите части“); игри инсценировки и етюди с отворен край (правила за безопасно поведение).</p>
11.	Коледари	<p>Възприемане на естетически и функционални предимства на части на облекло за празника и символичното използване на предмети в условията на празнична среда – обичаи и традиции, свързани с начини на празнуване на Коледа.</p> <p>Сравняване на представи за начини на празнуване на празници в различни етнически общности.</p> <p>Осмисляне на връзката между хората и етикетни норми на поведение в ежедневна и празнична среда.</p> <p>Възпитаване на положително емоционално-оценъчно отношение към официални и национални празници, обичаи и традиции и желание за активно включване в тях чрез приобщаване към културни еталони.</p>	<p>Добри гости – подготовка на празнична среда, пресъздаване на коледни обичаи, наричания, благопожелания; игри с правила: „Подреди трапеза за Бъдни вечер“, „С какво ще дарих коледарите?“, лабиринти с познавателна задача.</p>

12.	Нова година, здравей	<p>Възприемане настроението на деца и възрастни по време на официални празници (Нова година) и начини на поздравяване – сурвакане.</p> <p>Усъвършенстване на представи за естетически и функционални предимства на части на облекло и символично използване на предмети в условията на празнична среда.</p> <p>Осмисляне на връзката между хората и етикетни норми на поведение в ежедневна и празнична среда.</p> <p>Възпитаване на положително емоционално-оценъчно отношение към официални празници, обичаи и традиции и желание за активно включване в тях чрез приобщаване към културни еталони.</p>	<p>Баница с късмети – манипулиране с хранителни продукти, игри „Предложи късмет“; игри с правила: „Дядо Коледа ми подари ...“ (за отгатване), „Украси сурвачката“, „Открий силуета“, „Дарове за сурвакари“, игри наричания, инсценировки.</p>
13.	Как опознавам света	<p>Възприемане на начини за опознаване на света.</p> <p>Изграждане на представа за собствените възможности за светооткривателство.</p> <p>Осъзнаване на здравето като ценност и адекватни ориентир за опазването му (правила и хигиенни норми).</p> <p>Преживяване на собствените постижения при опознаване на света.</p>	<p>Сетивата – игри с правила: „Чудната торбичка“, „Зорко око“ (откриване и назоваване на най-много видими признаци на предмет), „Само чуй и отгатни“, „Разпознай по аромата“, „Познай по вкуса“, „Вредно – полезно“ (здравно-хигиенни правила за поведение), изказване на прогностични разсъждения „Какво ще се случи, ако ...“.</p>
14.	Какво говори тялото	<p>Възприемане на невербални средства за общуване с околните.</p> <p>Възприемане на настроението и емоционалното състояние на другите.</p> <p>Осъзнаване на действия и постъпки на деца и възрастни.</p> <p>Упражняване на самостоятелна практика при спазване на етикетни норми.</p> <p>Възпитаване на отзивчивост и съпричастност към емоционалните преживявания на другите.</p>	<p>Разбрах без думи – „Какво чувствам?“, „Коя е моята професия?“ – имитационни игри, разговори-пантомими.</p>
15.	Раста здрав и силен	<p>Възприемане на начини и средства за закаляване на организма и поддържане на добро здраве.</p> <p>Изграждане на представа за собствените възможности при сравняване с другите.</p> <p>Осмисляне значимостта на хигиената, доброто настроение, редуването на дейности, активност и почивка за поддържане на добро здраве.</p> <p>Осъзнаване на предназначението на предмети, уреди и съоръжения за спортуване и игра.</p> <p>Възпитаване на желание за спазване на режим, водещ до здраве, настроение и успех.</p>	<p>Да бъдем здрави – събиране и разглеждане на тематичен снимков материал (детски енциклопедии); игри за отгатване „Най-обичам ...“ (храни, напитки, спорт, др.); игри за сравнение, идентификация, класификация, сериация, допусване, моделиране.</p>

16.	Щом се разболея	<p>Възприемане на образци за прояви на грижи към здравето на хората.</p> <p>Осмисляне на взаимовръзката и взаимодействието между медицинските работници при опазване здравето на деца и възрастни.</p> <p>Осъзнаване на предназначението и функциите на предмети и средства на труда в битя и професионалната дейност на хората.</p> <p>Упражняване на самостоятелна практика при спазване на правила и норми за здравословен начин на живот.</p> <p>Възпитаване на положително емоционално-оценъчно отношение към труда на хората, които се грижат за живота и здравето на другите.</p>	<p>Кой ни лекува – инсценировки и етюди с отворен край; игри с правила: „Кой ще помогне?“, „Къде се случва?“, „Какво му е необходимо, за да се труди“; игри за откриване на причина по дадено следствие „Защо (как) се случи ...“; игри за сравнение, идентификация, класификация, сериация, моделиране, дорисуване.</p>
17.	Сънищата	<p>Възприемане на образци за прояви на грижи към децата и социално приети норми на поведение в ежедневна среда.</p> <p>Възприемане на емоционалното състояние на другите.</p> <p>Осмисляне значението на почивката за доброто здраве и настроение.</p> <p>Осъзнаване на предназначението и функциите на предмети в битя.</p> <p>Възпитаване на желание за спазване на режим, водещ до здраве, настроение и успех.</p>	<p>Иде Също – инсценировки, етюди, игри с правила: „Сънувах, че съм ...“ (за отгътане на професии, обществени места, превозни средства, др. по описание), „Помогни ми да се приготви за сън“, „От кое юрганче е?“, игри за класификация, сериация, моделиране, дорисуване.</p>
18.	Цирк, цирк!	<p>Възприемане труда на цирковите артисти.</p> <p>Възприемане на културни еталони при приобщаване към общочовешки ценности.</p> <p>Осмисляне на взаимовръзката и взаимодействието между хората и животните при осигуряване на забавление, отход и настроение на другите.</p> <p>Осъзнаване на предназначението и функциите на предмети и средства на труда в битя и професионалната дейност на хората.</p> <p>Възпитаване на интерес към цирковото изкуство и уважение към труда на артистите в цирка.</p>	<p>Фокусници – игри инсценировки, фокуси, имитационни игри, игри с правила: „Кой се труди в цирка“, „Какво му липсва?“ (части от облекло на циркови артисти; характерни части на животни – артисти), „Открий разликите“ игри за класификация, сериация, моделиране; събиране и подреждане на тематичен картинен материал („Под купола на цирка“, „Звезди на цирковата арена“ и др. – по избор).</p>
19.	Превозни средства	<p>Възприемане на структурни признаци на превозни средства.</p> <p>Осмисляне предназначението на превозните средства.</p> <p>Класифициране на превозните средства според предназначението и мястото на движение.</p> <p>Осъзнаване значимостта на правила за поведение при използване на превозни средства.</p> <p>Възпитаване на интерес към технически изобретения и постижения на човека за осигуряване на комфорт и сигурност на другите.</p>	<p>Къде се движат превозните средства – наблюдение, разглеждане на детски енциклопедии; игри с правила: „Къде се движат?“, „Какво превозва?“, „Кой е шофьорът?“, „Какво му липсва?“, „Отатни?“ („Избрах си превозно средство, което ...“); игри за класификация, сериация, моделиране.</p>

20.	Коя е моята родина	<p>Възприемане на природни, исторически и културни забележителности на своята родина. Възприемане на национални символи.</p> <p>Изграждане на представа за образа на България чрез приобщаване към културното и историческо наследство на българския народ.</p> <p>Осъзнаване на естетически и функционални предимства на части от национални носии и старинни предмети.</p> <p>Възпитаване основите на национално самосъзнание и идентичност.</p>	<p>Цветя за героя – наблюдение; събиране и подреждане на тематичен снимков материал („Земя на герои“, „Известни българи“, „Земя прекрасна“ и др. – по избор).</p>
21.	Мартенички бели и червени	<p>Възприемане на обичаи и традиции – Баба Марта и начини на празнуване сред връстници и възрастни.</p> <p>Разбиране значението на типични за празника символи (мартеница) и пожелания.</p> <p>Осмисляне на връзката между хората и етикетни норми на поведение в ежедневна и празнична среда.</p> <p>Възпитаване на положително емоционално-оценъчно отношение към обичаи и традиции и желание за активно включване в тях чрез приобщаване към културни еталони.</p>	<p>Мартеничка ми вържи – подготовка за празника, игри наричания; игри с правила: „Открий двете части на мартеничките“, „Силуети“, лабиринти с познавателна задача.</p>
22.	Денят на мама	<p>Възприемане и приобщаване към културни еталони при разпознаване на общочовешки ценности.</p> <p>Сравняване на етикетни норми на поведение в ежедневна и празнична среда.</p> <p>Осмисляне на връзки, взаимодействия и взаимоотношения между хората по време на празника.</p> <p>Възпитаване на умения за проява на обич, признателност и уважение към майката, чрез реализиране на проекти и изяви в ежедневна и празнична среда при съпричастност и коопериране.</p>	<p>Честит празник – игри инсценировки, етоди и ситуации с отворен край, игри с правила: „Избери подходящ подарък“, „Избрах за мама...“ (варианти за отпаване с и без нагледна опора), проектиране на съвместна изненада („Ще предложа на татко да...“).</p>
23.	Във фризьорския салон	<p>Възприемане труда на хора, които се грижат за добрия външен вид и самочувствие на другите.</p> <p>Осъзнаване на предназначението и функциите на предмети и средства на труда в битя и професионалната дейност на хората.</p> <p>Утвърждаване на детската индивидуалност при сравняване с другите.</p> <p>Упражняване на самостоятелна практика при спазване на правила и норми за поддържане на добър външен вид.</p> <p>Възпитаване на положително емоционално-оценъчно отношение към труда на хората, които се грижат за добрия външен вид и самочувствие на другите.</p>	<p>Прически – инсценировки и етоди; игри с правила: „Познай ме по прическата“, „Какво му е нужно?“, игри за фантазиране: „Ако имам коса до земята...“, „Предложи прическа“.</p>
24.	В ресторанта	<p>Възприемане труда на хора, които работят в сферата на обслужването и търговските услуги.</p> <p>Възприемане на етикетни норми при взаимодействие на обществени места.</p> <p>Осъзнаване на предназначението и функциите на предмети и средства на труда в битя и професионалната дейност на хората.</p> <p>Упражняване на норми за културно поведение.</p> <p>Оценяване значимостта на труда на хората, гарантиращи комфорт и добро настроение на другите.</p>	<p>Как посрещам гости – инсценировки, етоди; манипулиране с хранителни продукти и подправки; игри с правила: „В меното предлагам...“ (за отпаване), „Постави прибори“, „Кой съд е необходим?“, „Подреди според знака“ (класификация – съдове и прибори).</p>

25.	Шега след шега	<p>Възприемане настроението на деца и възрастни по време на празника на шегата.</p> <p>Изпробване на собствени знания, действия и умения за провокиране на обща радост при включване в празника.</p> <p>Осъзнаване на предназначението и функциите на предметите в живота и дейността на хората.</p> <p>Възпитаване на желание за взаимодействие с другите и съвместни преживявания в условията на празника на хумора и шегата.</p>	<p>Ех, че е весело – празник на шегата; небивалици (в нагледен и словесен план), забавни лабиринти, игри:</p> <p>„Открий разликите”,</p> <p>„Весели картинки”</p> <p>(забавни картини за провокиране на въображението и мисленето при отгатване на предмети и обекти).</p>
26.	Къща се строи навън	<p>Възприемане на примери за екипност, взаимодействие и взаимопомощ между хората, които се трудят на строежа.</p> <p>Осмисляне на връзката между труда на хората, които работят на строителната площадка.</p> <p>Осъзнаване на предназначението и функциите на предмети, машини и средства на труда в бита и професионалната дейност на хората.</p> <p>Възпитаване на уважение към труда на строителите, които създават красота и удобство за другите.</p>	<p>Строители – наблюдение на строеж в близост до ДГ; игри с правила: „Какво му е нужно, за да се труди”,</p> <p>„Подреди картинките”,</p> <p>игри за идентификация, сравняване, класификация, серияция, моделиране, дорисуване.</p>
27.	Лазаровден и Цветница	<p>Възприемане на естетически и функционални предимства на части от облекло за празника и символичното използване на предмети в условията на празнична среда – обичаи и традиции, свързани с начини на празнуване на Лазаровден и Цветница.</p> <p>Възприемане на празничното настроение на деца и възрастни и начини на поздравяване за празника – лазаруване.</p> <p>Осмисляне на връзката между хората и етикетни норми на поведение в ежедневна и празнична среда – стопани и лазарки.</p> <p>Възпитаване на положително емоционално-оценъчно отношение към обичаи и традиции и желание за активно включване в тях чрез общуване към културни еталони.</p>	<p>Имен ден – игри инсценировки, етюди и ситуации с отворен край, игри с правила:</p> <p>„Открий подходящ подарък”,</p> <p>„Пожелание”,</p> <p>лабиринти с познавателна задача.</p>
28.	Чук, чук, яйчице	<p>Възприемане на начини за организиране на обстановката за приложно-продуктивна и практическа дейност при подготвяне на символична празнична среда за отбелязване на Великден.</p> <p>Разбиране значението на типични за празника символи (великденски яйца, козунак) и начини за поздравяване.</p> <p>Осмисляне на връзката между хората и етикетни норми на поведение в ежедневна и празнична среда.</p> <p>Възпитаване на положително емоционално-оценъчно отношение към празници, обичаи и традиции и желание за активно включване в тях чрез общуване към културни еталони и общочовешки ценности.</p>	<p>Великденски яйца – изследователска дейност – събиране и разглеждане на тематичен снимков материал; игри експерименти – естествени оцветители; проектиране на великденска украса; пана от яйчени черупки (обследване), подреждане на изложба „Шарен Великден”; игри с правила: „Какво е нужно за празника?”, игри за класификация, серияция, лабиринти с познавателна задача</p>

29.	Какво правят учениците	<p>Възприемане на типични за ученика дейности и занимания.</p> <p>Възприемане предназначението на предмети и пособия за учене и игра.</p> <p>Диференциране на социални роли в конкретна ситуация.</p> <p>Сравняване на собствените очаквания и желания, свързани със социалната роля на „бъдещ ученик“ с тези на връстници.</p> <p>Възпитаване на интерес към новата социална роля „ученик“.</p>	<p>Училище – наблюдение в училище; игри с правила: „Какво е нужно на...?“, „Къде му е мястото?“ (в ДГ или в училище), „Кой къде отива?“, „Къде се случва това?“, игри инсценировки, етюди и ситуации с отворен край.</p>
30.	Деца от далечни земи	<p>Възприемане на деца с различна етническа и национална принадлежност.</p> <p>Възприемане на бит, културни норми и традиции в различни етнически и религиозни общности.</p> <p>Осъзнаване на принадлежност към културна среда и религиозна общност.</p> <p>Възпитаване на уважение и толерантност към различията на другите и желание за активно взаимодействие и сътрудничество.</p>	<p>Еднакви или различни – инсценировки и етюди с отворен край; разговори – пантомима; изказване на прогностични разсъждения: „Какво ще се случи, ако всички деца по света си протегнат ръцете? (друго)“; проективни ситуации („Постъпка на приятел“, „Подарък за приятел“, „Въщи поканих приятел“, др. по избор).</p>
31.	Ваканция, ура!	<p>Възприемане на предпочитания на връстници към места за отдих и развлечения.</p> <p>Възприемане на начини за взаимодействие и преживявания на другите в конкретна ситуация.</p> <p>Осмисляне на връзка между структура на предмети и предназначението им.</p> <p>Осъзнаване на предназначението и функциите на предмети за живота и дейността на хората.</p> <p>Възпитаване на желание за активно взаимодействие с другите.</p>	<p>Труд и почивка – инсценировки и етюди с отворен край; игри с правила: „Какво му е нужно?“ (нагледно моделиране), „Къде ще летува?“ (по нагледна опора), „Няма да кажа, но ще разкажа“ (игри за отгатване); игри за класификация, серияция, дорисуване, моделиране.</p>
32.	Първи юни	<p>Възприемане настроението на връстници при празнуване на Първи юни.</p> <p>Възприемане на предпочитания към начини на включване в празнична среда.</p> <p>Осмисляне на необходимостта от връзка и взаимодействие в общуването и дейността с деца и възрастни в междуетническа среда.</p> <p>Утвърждаване на детската индивидуалност при сравняване с другите.</p> <p>Реализиране на проекти и изяви в ежедневна и празнична среда при съпричастност и коопериране.</p>	<p>Да празнуваме заедно – подготовка за празника (украса, представление, игри, забави).</p>

Анализът на представеното в таблица № 1 съдържание показва, че чрез системата от форми, включени в педагогическия модел, се акцентира върху формиране на цялостна представа за себе си, за света на хората и предметите при подкрепа на личностната автономия и увереност в собствените възможности за светооткривателство. Предпоставят се възможности за утвърждаване на детската индивидуалност в процеса на сравняване с другите при гарантиране на комфорт и сигурност в близката социо-културна среда. Осигуряват се варианти за активно опознаване на предметно-социалното единство, насочено към осъзнаване на предназначението и функциите на предметите в бита и професионалната дейност на хората и овладяване на умения за регулирано поведение съобразно правила и норми за безопасност, произтичащи от предметната среда. Подготвят се компетенции за социално-ориентирана дейност и регулирано поведение съобразно правила и норми за живот в здравословна и културна среда. Възпитава се толерантност към празниците на деца и възрастни от различни етнически общности и готовност за приемане на културни и национални ценности при демонстриране на уважение и отзивчивост към преживяванията на другите в ежедневна и празнична среда.

Диференцираното анализиране на систематизираните в модела образователни цели по тематично съдържание позволява извеждането им съобразно структурните ядра на направление „Социален свят” (таблица № 2).

Таблица № 2. Примерен модел на тематично структуриране на съдържанието в образователно направление „Социален свят” за възпитаване на социална и гражданска култура при въвеждане на пет-шестгодишните деца в социума

Теми	Образователни цели			
	ООС	ПС	СЗС	КНЦ
1. Заедно е най-добре	+	+		
2. Машината на времето	+			
3. На път за детската градина			+	
4. Модно ревю	+	+	+	
5. Кога водата е опасна			+	
6. Приятел или враг е огънят			+	
7. Играчка-плачка		+	+	
8. При спасителите	+	+	+	
9. Огнеборци	+	+	+	
10. Полицаи	+	+	+	
11. Коледари	+			+
12. Нова години, здравей	+			+
13. Как опознавам света	+		+	
14. Какво говори тялото	+			
15. Раста здрав и силен	+	+	+	

16. Щом се разболея	+	+	+	
17. Съницата	+	+	+	
18. Цирк, цирк!	+	+	+	+
19. Превозни средства			+	
20. Коя е моята родина		+		+
21. Мартенички бели и червени	+			+
22. Денят на мама	+			+
23. Във фризьорския салон	+	+	+	
24. В ресторанта	+	+	+	
25. Шета след шета	+	+		+
26. Къща се строи навън	+	+	+	
27. Лазаровден и Цветница	+			+
28. Чук, чук, яйчице	+			+
29. Какво правят учениците	+	+	+	
30. Децата от далечни земи	+			+
31. Ваканция, ура!	+	+		
32. Първи юни	+			+

Легенда:

ООС – Общуване с околните и самоутвърждаване

ПС – Предметна среда

СЗД – Социална и здравословна среда

КНЦ – Културни и национални ценности

Помагалото за пет-шестгодишните деца е създадено и решено така, че да осигури възможности за надграждане на социален опит и усъвършенстване на социални умения за адекватното му прилагане в различни ситуации. В условията на разнообразни по вид форми на взаимодействие се постига опознаване на условията на живот и дейност на възрастни и връстници в единство с овладяване на целесъобразни модели на поведение в социалната среда. Възпитава се емоционално-познавателно и оценъчно отношение към себе си и другите, към продукти, средства и резултати от човешката дейност, към социално приети норми на поведение в ежедневна и празнична среда. На тази основа се подготвя изграждането на ценностните отношения на детската личност и се създават предпоставки за обогатяване на социалната и гражданската култура на пет-шестгодишните деца.

В книгката за детето картинната информация за предмети, обекти и събития от социалната среда е ситуирана така, че да насочи пет-шестгодишните към самостоятелно ориентиране във връзки и зависимости. В илюстративния материал са заложени разнообразни противоречиви и проблемни ситуации, които провокират към търсене и откриване на противоречия и връзки, мотивират детето към изказване и аргументиране

на собствени гледни точки при анализ на нагледно представената информация. Осигурената нагледна опора подпомага процесите на уточняване, систематизиране и обобщаване на представи за света на предметите и хората и подготвя прехода към понятия.

Системата от допълващи обучаващата ситуация форми учителят реализира в целесъобразни по негова преценка варианти и последователност във времето чрез съчетаване на различни методи на педагогическо взаимодействие: разглеждане, демонстрация на картина, беседа, разказ, четене на художествена литература, инсценировки, игри за отгатване, етюди с отворен край и др.

Предложените в помагалото упражнения и игри осигуряват разнообразни възможности за прилагане на наученото за социалния свят в нова ситуация. Те са разработени в система и гарантират развитие и усъвършенстване на познавателните действия: сравнение, анализ, синтез, класификация, сериация, съхраняване, абстрахиране, обобщение и моделиране. Педагогическата им значимост се свързва и с постигане на цели за стимулиране на преживяванията, тъй като позволяват на детето за изпита удовлетвореност от индивидуалните си постижения и съдействат за формиране на увереност в собствените възможности за самостоятелно ориентиране в социалната среда. Постигнатите резултати при реализирането им могат да бъдат оценени от педагога и да послужат като ориентир при проектиране на бъдещи личностно ориентирани взаимодействия, насочени към уточняване, допълване, конкретизиране и коригиране на субективния опит.

Социално-личностното развитие на шест–седемгодишните деца се свързва с възпитаване на готовност за социалната позиция „ученик”. Промените в Закона за народната просвета (бр. 90 на Д.В., 2002), съобразно които се регламентира задължително участие на всички деца в подготвителни групи/класове, определят като актуално предизвикателство пред образователната система реализирането на образователните приоритети в подготвителна предучилищна група. В тази връзка актуалните изследователски полета, произтичащи от значимостта на интегрирането на шест-седемгодишните деца към задължителна подготовка за училище в подготвителни групи или класове, са свързани с необходимостта от проучване на своеобразието на процеса на предучилищна подготовка за придобиване на обща и специална готовност за училищно обучение при отчитане на основополагащата роля на социално-личностната подготовка.

Именно на тази основа е възможно систематизиране на ориентири за подпомагане на социализацията в условията на плавен и приемствен преход за училище, основан на спецификата на предучилищното педагогическо взаимодействие. Те следва да бъдат съобразени със своеобразието на научно доказани новообразувания, типични за децата от подготвителна предучилищна група.

Въпросът за психологическата готовност за училищно обучение изисква комплексен подход, но често преобладава виждането за особено значимост на уменията да се действа съобразно правила, да се следват инструкции, да се подтискат импулсивните подбуди. Същевременно любопитството към света на хората и предметите следва да се поддържа чрез осигуряване на възможност за свободно обсъждане на придобитата по различни канали информация за тях. Важно е педагогът да диференцира своето поведение в зависимост от изискванията на детето, като по този начин му помогне да открие своето място в променящите се условия на живот. Появата на новото системно образование, което в психологията се обозначава с понятието „вътрешна позиция ученик”, е процес, който изисква познаване, разбиране и подкрепа от страна на възрастния (учител, родител). Възпитаването на социалната позиция „ученик” предполага промяна в традиционните виждания за функциите на предучилищния педагог и утвърждаване на ролята му на посредник, помощник, консултант. Във връзка с това е необходимо осигуряване на развиваещ стил на педагогическо общуване, който съдейства за създаване на положителна емоционална атмосфера и изявяване на детската творческа индивидуалност, стимулира детската активност, самостоятелност и инициативност чрез използване на положителна оценка и чести емоционално-оценъчни съждения по повод изследователското поведение и дейност на децата в процеса на взаимодействие с природо-социалното обкръжение при отчитане на пресечните сфери на предучилищното и началното училищно образование.

Именно поради това в педагогическия модел се предлага вариативна система от ситуации, осигуряващи разнообразни възможности за прилагане на натрупания в процеса на взаимодействие със социалната среда опит, като основа за формиране на регулирано, съобразно социално-ориентирани норми, поведение в дейността, общуването и комуникацията и провокиращи прояви на субективно отношение към света на хората и предметите (таблица № 3).

**Таблица № 3. Модел на педагогическа система от задължителни
регламентирани и нерегламентирани ситуации за възпитаване
на социална и гражданска култура при въвеждане
на шест–седемгодишните деца в социума**

Тема №	Задължителна регламентирана ситуация	Образователни цели	Задължителна нерегламентирана ситуация
1.	Да се запознаем	Утвърждаване на детската индивидуалност при сравняване с другите. Осъзнаване на принадлежност към общност. Опознаване на предметно-социалното единство и осъзнаване на предназначението и функциите на предметите за живота и дейността на хората.	Любимите ми хора – разглеждане на семейни снимки, игри: „Семейство”, „Празнуваме заедно”, „Любими занимания”, „Най-обичам”; игри с правила: „Визитки”, „Професиите у дома”; изобразителни игри.
2.	Как сме се родили	Утвърждаване на детската индивидуалност при сравняване с другите. Осъзнаване на принадлежност към общност. Опознаване на предметно-социалното единство и осъзнаване на предназначението и функциите на предметите за живота и дейността на хората.	Преди да се родя и след това – разглеждане на тематичен снимков материал; детски енциклопедии; игри: „Кой се е родил?”, „Кой се е излопил?”; игри за класификация; моделиране.
3.	Елате ни на гости	Утвърждаване на детската индивидуалност при сравняване с другите. Опознаване на предметно-социалното единство и осъзнаване на предназначението и функциите на предметите за живота и дейността на хората.	Домовете на хората – игри за класификация и сериация; макети на къщи и блокове; макети на различни помещения в дома; проекти за обзавеждане – схеми.
4.	Детският ни свят	Утвърждаване на детската индивидуалност при сравняване с другите. Разбиране и сътрудничество с връстници и възрастни при реализиране на взаимодействие. Опознаване на предметно-социалното единство и осъзнаване на предназначението и функциите на предметите за живота и дейността на хората.	За моите приятели – практическа моделна дейност – макет на детска площадка. Инсценировки, етюди, изобразителни игри.
5.	На нашата улица	Ориентиране в норми на безопасно движение и регулирано поведение чрез социалната роля на „бъдещ ученик”. Осъзнаване на: здравето като ценност и адекватни ориентири за опазването му; професии на хора, които се грижат за живота и безопасността на другите.	Да се движим безопасно – наблюдение – кръстовище. Практическа моделна дейност – макет на кръстовище. Графични рисунки; схеми на пътя до ... и от ...; обозначение на обекти чрез геометрични фигури; съотнасяне на величини по схеми („по-голямо”, „по-малко”); условни обозначения; нанасяне на маршрути по карти.

6.	На разходка из квартала	Ориентиране в норми на безопасно движение и регулирано поведение чрез социалната роля на „бъдещ ученик“. Реализиране на взаимодействие, като разбира и сътрудничи с връстници и възрастни.	Кварталът, в който живея – наблюдение; схема на маршрут; условни обозначения; проектиране на знаци.
7.	Екскурзоводи	Утвърждаване на детската индивидуалност при сравняване с другите. Разбиране и сътрудничество с връстници и възрастни при реализиране на взаимодействие.	Родният ми град – наблюдение; игри с правила: „Екскурзоводи“, „Няма да ви кажа, но ще ви разкажа“, „В моя роден град ...“. Съвместна работа по проект – събиране на тематичен снимков материал, подреждане на постери.
8.	Обичам те, родино!	Утвърждаване на детската индивидуалност при сравняване с другите. Разбиране и сътрудничество с връстници и възрастни при реализиране на взаимодействие. Приобщаване към културни еталони при разпознаване на общочовешки ценности.	Син съм на земя прекрасна и юнашко племе – детски видеофилми, енциклопедии. Игри с правила: „Екскурзоводи“, „Пътувам до ...“, „Подреди картинките“, „Предложи знак“. Съвместна работа по проект – събиране на тематичен снимков материал, подреждане на постери.
9.	Защо хората се трудят	Опознаване на предметно-социалното единство и осъзнаване на предназначението и функциите на предметите за живота и дейността на хората. Упражняване на самостоятелна практика при спазване на етикетни норми.	Възрастните, които се трудят – игри с правила: „Какво му е нужно?“, „Няма да ти кажа, но ще ти покажа“, „Кой какво е произвел?“, „Къде се труди?“; предметно-схематично моделиране – труда на ...
10.	Те създават красота	Опознаване на предметно-социалното единство и осъзнаване на предназначението и функциите на предметите за живота и дейността на хората. Приобщаване към културни еталони при разпознаване на общочовешки ценности. Реализиране на проекти в ежедневна и празнична среда при съпричастност и коопериране.	В очакване на празника – съвместна практико-приложна дейност – подготовка на украса; пана от хербаризирани цветя; писмо до Дядо Коледа с индивидуални желания.
11.	Бог се роди, Коледо!	Реализиране на проекти и изяви в ежедневна и празнична среда при съпричастност и коопериране. Приобщаване към културни еталони при разпознаване на общочовешки ценности.	Коледни изненади – инсценировки, етюди; игри за класификация. Съвместна практико-приложна дейност – наизит от пуканки и сушени плодове, маски, подготовка на новогодишен карнавал.
12.	Сурва, сурва година!	Реализиране на проекти и изяви в ежедневна и празнична среда при съпричастност и коопериране. Приобщаване към културни еталони при разпознаване на общочовешки ценности.	Нова година! Да е честита! – инсценировки, етюди; игри: „Сурвакари“, „Кого сурвакам?“, „На кого е сурвакницата?“, „Дядо Коледа ми подари ...“ (словесна за отгатване).

13.	Внимание! Опасност!	Опознаване на предметно-социалното единство и осъзнаване на предназначението и функциите на предметите за живота и дейността на хората. Упражняване на самостоятелна практика при спазване на етикетни правила и норми. Осъзнаване на здравето като ценност и на адекватни ориентири за опазването му; опознаване на професии на хора, които се грижат за живота и сигурността на другите.	Азбука на безопасността – инсценировки, етюди; игри с правила: „Опасно – безопасно”, „Причината”, „Може – не може”, „Пожарникари”.
14.	Ти правиш ли така	Осъзнаване на здравето като ценност и на адекватни ориентири за опазването му. Опознаване на предметно-социалното единство и осъзнаване на предназначението и функциите на предметите за живота и дейността на хората. Упражняване на самостоятелна практика при спазване на етикетни правила и норми.	Най-безценното богатство – игри с правила: „Кога?”, „Какво?”, „Как?”, „Моят режим”, „Хигиена”; игри за класификация и серияция.
15.	Тайните на човешкото тяло	Утвърждаване на детската индивидуалност при сравняване с другите. Осъзнаване на здравето като ценност и на адекватни ориентири за опазването му. Упражняване на самостоятелна практика при спазване на правила и норми за здравословен начин на живот.	Раста и се променям – детска практико-изследователска дейност – измерване на височина, на крайници, размер (номер) на обувки, тегло. Игри за запомняне (зрителна и слухова памет); обследване – части на тялото; отгатване на аромати; игри с правила: „Кой пръв ще ...”, „Кой ще открие най-много?”, „Мога, защото имам ...”, „Здравословно – нездравословно”, „Зная как”; елементарни опити.
16.	Нашите зъбки	Осъзнаване на здравето като ценност и на адекватни ориентири за опазването му. Опознаване на професии на хора, които се грижат за живота и здравето на другите. Упражняване на самостоятелна практика при спазване на правила и норми за здравословен начин на живот.	Защо трябва да мием зъбите – разглеждане на детски енциклопедии; среща-разговор със зъболекар; игри: „Приличат си”, „Различават се”, „Здравословно – нездравословно”, „Зная как”, „Какво му е нужно?”.
17.	Когато съм болен ...	Осъзнаване на здравето като ценност и на адекватни ориентири за опазването му. Опознаване на професии на хора, които се грижат за живота и здравето на другите. Упражняване на самостоятелна практика при спазване на правила и норми за здравословен начин на живот.	Кой се грижи за здравето на хората – наблюдение в кабинета на медицинската сестра, разговор с нея, среща-разговор с лекар; игри: „Болница”, „Аптекари”; игри с правила: „Къде да отида?”, „Какво му е нужно?”, „Кое е излишно?”.

18.	По суша, въздух и вода	Утвърждаване на детската индивидуалност при сравняване с другите. Управяване на самостоятелна практика при спазване на етикетни норми. Ориентиране в нормите на безопасно движение и регулирано поведение чрез социалната роля на „бъдещ ученик“.	Превозни средства – игри с правила: „Къде се движи?“, „Пътувам с ...“, „Познай с какво пътувам“, „Шофьори“; игри за класификация и серияция; предметно-схематично моделиране (улица); проектиране на знаци; рисуване на маршрути и междинни спирки; конструиране на превозни средства.
19.	Да поддържаме връзка	Реализиране на взаимодействие, като разбира и си сътрудничи с връстници и възрастни. Опознаване на предметно-социалното единство и осъзнаването на предназначението и функциите на предметите за живота и дейността на хората. Опознаване на професии на хора, които осигуряват възможности за комуникация и общуване.	Как общуват хората – инсценировки, етюди: „Ало, аз съм ...“, „Репортери“, „Журналисти“, „Новинари“, „Телевизия“; игри с правила: „Какво е нужно?“, „Кое е излишно?“, „Пощальони“.
20.	Баба Марта бързала	Реализиране на проекти и изяви в ежедневна и празнична среда при съпричастност и коопериране. Приобщаване към културни еталони при разпознаване на общочовешки ценности.	За хората, които обичам – подготовка за празника на Баба Марта. Игри: „Пожелания“, „Мартенички“, „Бързи Баби Марти“ (подвижна игра – практическо ориентиране в лабиринт).
21.	Днес България празнува	Реализиране на проекти и изяви в ежедневна и празнична среда при съпричастност и коопериране. Приобщаване към културни еталони при разпознаване на общочовешки ценности.	Българийо, Родино мила – игри за идентификация. Съвместна работа по проект – събиране и поддредане на тематичен снимков материал.
22.	Благодарим, обична мамо	Приобщаване към културни еталони при разпознаване на общочовешки ценности. Утвърждаване на детската индивидуалност при сравняване с другите. Реализиране на проекти и изяви в ежедневна и празнична среда при съпричастност и коопериране.	Най-добрата – подготовка за празника на майката. Игри: „Пожелание“, „Моята майка“, „Помогни ми да позная какъв подарък си подготвил“.
23.	За какво служат парите	Опознаване на предметно-социалното единство и осъзнаване на предназначението и функциите на предметите за живота и дейността на хората. Управяване на самостоятелна практика при спазване на етикетни норми.	Харчи разумно – наблюдение в магазин и общуварско ателие. Игри инсценировки, етюди – „Вежливи продавачи – вежливи клиенти“, „Банкомат“; игри с правила: „Искам да си купя ...“, „Помогни ми да открия какво желаяш да си купиш“; игри за класификация и серияция.
24.	Труд и реколта	Опознаване на предметно-социалното единство и осъзнаване на предназначението и функциите на предметите за живота и дейността на хората. Управяване на самостоятелна практика при спазване на етикетни норми.	Пътят на хляба – наблюдение в хлебозавод. Съвместна работа по проект – събиране и поддредане на тематична изложба „Всичко започва от зрънцето“.

25.	Във фермата	Опознаване на предметно-социалното единство и осъзнаване на предназначението и функциите на предметите за живота и дейността на хората. Упражняване на самостоятелна практика при спазване на етикетни норми.	Помощници във фермата – наблюдение (или детски видеофилм). Съвместна работа по проект – събиране и подреждане на тематичен картинен материал. Игри – лото, подреждане на пъзели; игри за класификация и сериация, за дорисуване на липсваща част; предметно-схематично моделиране.
26.	Космически приключения	Утвърждаване на детската индивидуалност при сравняване с другите. Реализиране на взаимодействие, като разбира и си сътрудничи със връстници и възрастни. Опознаване на предметно-социалното единство и осъзнаване предназначението и функциите на предметите за живота и дейността на хората.	Има ли извънземни – инсценировки, етюди, игри за измисляне и фантазиране: „Разговарям с извънземно“, „Какви подаръци да си разменим?“; игри за дорисуване.
27.	Пролетни празници	Реализиране на проекти и изяви в ежедневна и празнична среда при съпричастност и коопериране. Приобщаване към културни еталони при разпознаване на общочовешки ценности.	Ой, Лазаре, Лазаре! – съвместна работа по проект – подготовка, проектиране и подреждане на битов кът. Възстановяване на народния обичай Лазаруване.
28.	Весел ден, Великден	Реализиране на проекти и изяви в ежедневна и празнична среда при съпричастност и коопериране. Приобщаване към културни еталони при разпознаване на общочовешки ценности.	Виликденски забави – практико-експериментална и приложно-декоративна дейност – проектиране на украса на великденско яйце, манипулиране с цветове, ориентиране в цветни схеми; прилагане на различни техники за оцветяване – „Може ли така“, „Съветите на баба“. Подреждане на изложба. Забавни игри: „Кое е първо – яйцето или кокошката?“, „На кого е яйцето – на петела или на стопанката?“.
29.	Тебеширени игри	Опознаване на предметно-социалното единство и осъзнаване предназначението и функциите на предметите за живота и дейността на хората. Ориентиране в нормите на безопасно движение и регулирано поведение чрез социалната роля на „бъдещ ученик“.	Къде ще уча – наблюдение в училище. Игри за класификация и сериация.
30.	На рожден ден	Утвърждаване на детската индивидуалност при сравняване с другите. Реализиране на проекти и изяви в ежедневна и празнична среда при съпричастност и коопериране.	Честит рожден ден – инсценировки, етюди, работа по съвместен проект – детско парти „Честит рожден ден!“.
31.	Как са се родили буквите	Реализиране на взаимодействие, като разбира и си сътрудничи със връстници и възрастни. Приобщаване към културни еталони при разпознаване на общочовешки ценности.	Празникът на буквите – подготовка за празника. Забавни лабиринти с познавателни задачи.

32.	Ние сме цветята на земята	Реализиране на проекти и изяви в ежедневноата и празничната среда при съпричастност и коопериране. Приобщаване към културни еталони при разпознаване на общочовешки ценности.	Зрънца на броеница – подготовка на съвместни изяви на деца и родители по повод на празника Първи юни. Игрово-познавателни, игрово-приложни и практически ситуации: „Визитки”, „Преводачи”, „Нановални носии”, „Празници и обичаи на моя народ”, „Мъдростта на моя народ”, „Песни и танци на моя народ”, „Вкусотии на бабината кухня”, „Да се хванем за ръце”.
-----	---------------------------	---	---

Анализът на съдържанието, представено в таблица № 3, показва, че важен акцент при ориентирането в социалния свят на шест-седемгодишните деца е възпитаването на самостоятелност и независимост като доверие в себе си и в света, чрез утвърждаване на детската индивидуалност при сравняване с другите в условията на целенасочено взаимодействие и сътрудничество с връстници и възрастни, в процеса на което се изпробват стратегии за осъзнаване на личностната идентичност. Други съществени аспекти са свързани с формирането на способност за адекватно реагиране на стимулите на средата чрез преодоляване на егоцентризма и постигане на регулирано поведението при отчитане на чужди интереси и гледни точки. Специално внимание в модела се отделя на педагогическите дейности, свързани с:

- формиране на представи за мястото на детето в обкръжаващата го среда (природа, социум, време) в условията на предучилищно педагогическо взаимодействие и при отчитане на изискванията за приемствен и плавен преход към училище;

- усъвършенстване на умения и стратегии за игрова, познавателна и комуникативна дейност във връзка с предстоящото постъпване в училище;

- овладяване на устойчиви форми на поведение в съответствие с бъдещата позиция „ученик” и усвоени образци и еталони при отчитане индивидуалните особености на децата;

- възпитаване на готовност за изпълнение на широк спектър социални роли;

- активизиране на ценностно-смысловия компонент на съзнанието и личността на детето чрез осмисляне на общочовешки ценности и формиране на личностно отношение към тях като основа за изграждане основите на собствена вътрешна позиция и ценностна ориентация;

– стимулиране на проявите на самоорганизация и саморазвитие, основани на усъвършенстване на самопознанието, самоотношението и самооценката;

– провокиране на творчески прояви чрез прилагане на социален опит в различни ситуации (ежедневни и празнични; обичайни и аварийни) и оценяването им от позиция на новата социална роля „ученик”.

Успешната социална реализация на бъдещия ученик се определя в значителна степен от възпитаването на базисната социална способност „адаптивност”. Във връзка с това в педагогическия модел се представя система от форми по тематично структурирано образователно съдържание за подготвителна група (Конакчиева, П. Прозорче към света (6–7 г.), като се предлагат възможности за вариативно систематизиране на цели от образователните ядра на направление „Социален свят”: „Общуване с околните и самоутвърждаване”, „Предметна среда”, „Здравословна и социална среда”, „Културни и национални ценности” (таблица № 4).

Таблица № 4. Примерен модел на тематично структуриране на съдържанието в образователно направление „Социален свят” за възпитаване на социална и гражданска култура при въвеждане на шест-седемгодишните деца в социума

Теми	Образователни цели			
	ООС	ПС	СЗС	КНЦ
1. Да се запознаем	+	+		
2. Как сме се родили	+	+		
3. Елате ни на гости	+	+		
4. Детският ни свят	+	+		
5. На нашата улица			+	
6. На разходка из квартала	+		+	
7. Екскурзоводи	+			+
8. Обичам те, родино!	+			+
9. Защо хората се трудят		+		
10. Те създават красота		+		+
11. Бог се роди, Коледо!				+
12. Сурва, сурва година!				+
13. Внимание! Опасност!		+	+	
14. Ти правиш ли така		+	+	
15. Тайните на човешкото тяло	+		+	
16. Нашите зъбки			+	
17. Когато съм болен ...			+	
18. По суша, въздух и вода	+		+	
19. Да поддържаме връзка	+	+	+	
20. Баба Марта бързала				+
21. Днес България празнува				+
22. Благодарим, обична мамо	+			+
23. За какво служат парите	+	+		
24. Труд и реколта	+	+	+	
25. Във фермата	+	+	+	

26. Космически приключения	+	+		
27. Пролетни празници	+			+
28. Весел ден, Великден	+			+
29. Тебеширени игри	+	+	+	
30. На рожден ден	+			+
31. Как са се родили буквите	+			+
32. Ние сме цветята на земята	+			+

Помагалото за шест-седемгодишните деца е създадено и решено така, че да осигури възможности за усъвършенстване на вече придобити базисни социални умения и способности, които предпоставят пълноценното интегриране на детската личност в средата и подготвят изграждането на новата социална позиция „ученик”. Това се постига чрез прилагане на модели за личностно развиващи взаимодействия, основани на партньорство при динамична промяна в позициите на равноправните педагогически субекти (учителят и детето).

Темите, включени в книгата за детето, предлагат възможности за вариативно систематизиране на цели и съдържание от образователните ядра: „Общуване с околните и самоутвърждаване”, „Предметна среда”, „Здравословна и социална среда”, „Културни и национални ценности” и интегрирането им с други образователни направления („Български език”, „Художествена информация и литература за деца”, „Природен свят”, „Математика” и т.н.). Реализирането им предполага използване на вариативна система от форми, подходящи както за фронтална, така и за групов и индивидуална работа. Сюжетно ситуираната картинна информация за предмети, обекти и явления от социалната среда насочва към алгоритмизиране на педагогическото взаимодействие и създава сигурност в общуването при опознаване на социалния свят. Същевременно тя е структурирана така, че да стимулира детето към самостоятелно изпробване на стратегии за откриване на връзки и зависимости. Чрез сътрудничество и партньорство с връстници и целенасочено педагогическо взаимодействие с педагога се постига уточняване, разширяване, систематизиране и обобщаване на представи и понятия за предмети, обекти и явления от природо-социалното обкръжение. Сюжетните герои – Ясен и Яна – създават разнообразни проблемни ситуации, насочват към самостоятелно ориентиране в тях, мотивират своя връстник към изказване и аргументиране на собствени гледни точки при анализ на нагледно представената информация. Включените след всяка сюжетна картина упражнения и игри дават възможност на детето да приложи в самостоятелна дейност своя актуализиран, обогатен и систематизиран опит и да преживее емоционално своите индивидуални постижения. Допълнителни възможности

за общуване се предлагат чрез образа на Моливко. Неговото облекло, предметите, които държи, изражението на лицето му задават акценти в темата и провокират детската наблюдателност.

Реализирането на предложените занимания дава възможност на учителя за своевременен анализ и проектиране на бъдещи личностно ориентирани педагогически взаимодействия, насочени към уточняване, допълване, конкретизиране и коригиране на субективния опит. Същевременно то носи важна информация и за родителя, която му гарантира споделяне и съпреживяване на постигнатото от неговото дете и сигурност чрез проследяване и оценяване във времето на ефективността и целесъобразността на подготовката (обща и специална) за училищно обучение.

1.3. Тематична интеграция при възпитаване на социална и гражданска култура в предучилищното детство – приемственост във възрастов план

В педагогическата система „Моливко. Прозорче към света” се представя адаптирано и обновено образователно съдържание, което три-седемгодишните деца овладяват в рамките на направлението „Социален свят”. То е разработено при отчитане на възрастовата специфика на детските познавателни възможности за ориентиране в социалната среда. Чрез него се актуализира образователното съдържание на направлението „Социален свят”, съобразно приетата нормативна уредба и утвърдената в нея структурна система от образователни ядра. Осигуряват се възможности за интеграция с другите образователни направления при изграждане на балансирана картина на света. Предпоставят се алтернативи за личностно ориентирано взаимодействие, насочено към опознаване на заобикалящата социална среда. Чрез систематизираното в методическите единици образователно съдържание, съобразено с целите и очакваните резултати – знания, умения и отношения – на направлението, се осигурява приемственост в подготовката на децата в периода на последователните възрастови етапи на предучилищното детство (таблица № 5). Предлагат се възможности за овладяване на достъпни стратегии за учене и действие, стимулиращи детското светооткривателство в средата. Разработената система от педагогически форми и методи за взаимодействие със социалната среда е подходяща за прилагане във варианти (по седмици, месеци и за цялата учебна година). Изходно разбиране при представянето ѝ е желанието тя да се приема като ориентир, а не като готово рецептурно решение.

Таблица № 5. Примерен модел на тематична интеграция при възпитаване на социална и гражданска култура в предучилищното детство – приемственост във възрастов план

Аспекти на социалната и гражданската култура	Теми за три-четиргодишните деца	Теми за четири-петгодишните деца	Теми за пет-шестгодишните деца	Теми за шест-седемгодишните деца
Общуване и самоутвърждаване	Приятно ми е да се запознаем, Аз имам, Най-добрата лолка, Добро утро, Клоуни, На детската площадка, Добре дошли, В пясъчника	Моего семейство, Добри съсед, Весело е в детската градина, На село при баба и дядо, На разходка в парка	Заедно е най-добре, Машина на времето, Как опознавам света, Какво говори тялото, Децата от далечни земи	Да се запознаем, Как сме се родили, Детският ни свят, Космически приключения
Предметна среда и прагматично ориентирано поведение	Играчки, Дрехи, Обувки, Веселите шапки, Мебели, Съдове, Малкият помощник, Добрите опашатковци, На пазар	Помощници в кухнята, В работилницата на татко, Какво да облека, Магазини, Нов дом, Как в беда да не попадна, На плажа	Модно ревю, Играчка-плачка, Раста здрав и силен, Къща се строи навън, Ваканция, ура!	Елате ни на гости, Защо хората се трудят, Внимание! Опасност!, За какво служат парите, Труд и реколта, Във фермата
Здравословна и социална среда и културно поведение	Малки физкултурници, Кой помага на учителката, Чисти и красиви, При медицинската сестра, Светофар, Къде се движи, В кухнята, При перачката, Край басейна	Под душа, Помощници на пътя, Имате поща, Аплодисменти за артистите, В лекарския кабинет, При зъболекаря, Сухопътни превозни средства, Въздушни превозни средства, На морската гара, В сладкарницата	На път за детската градина, Кога водата е опасна, Приятел или враг е огънят, При спасителите, Огнеборци, Полици, Щом се разболея, Сънищата, Цирк, цирк!, Превозни средства, Във фризьорския салон, В ресторанта, Какво правят учениците	На нашата улица, На разходка из квартала, Те създават красота, Ти правиш ли така, Тайните на човешкото тяло, Нашите зъбки, Когато съм болен ..., По суша, въздух и вода, Да поддържаме връзка, Тебеширени игри
Приобщаване към културни и национални ценности	Дядо Коледа, Как се кичи дрян, Мартеничка за теб, Мила моя мамо, Шарени яйца, Празник, Празник	Край елхата, Сурва, сурва година, Кукери, Баба Марта, Мамичко, благодаря, Цветен празник, Великден, Гергьовска лолка, Честит рожден ден, Весел лунапарк	Коледари, Нова година, здравей, Коя е моята родина, Мартенички бели и червени, Денят на мама, Шега след шега, Лазаровден и Цветница, Чук, чук, яйчице, Първи юни	Екскурзоводи, Обичам те, родино!, Бог се роди, Коledo!, Сурва, сурва година!, Баба Марта бързала, Днес България празнува, Благодарим, обична мамо, Пролетни празници, Весел ден, Великден, На рожден ден, Как са се родили буквите, Ние сме цветята на земята

2. ОБРАЗОВАТЕЛНИ ТЕНДЕНЦИИ ЗА ВЪЗПИТАВАНЕ НА СОЦИАЛНА И ГРАЖДАНСКА КУЛТУРА ПРИ ОРИЕНТИРАНЕ В СОЦИАЛНИЯ СВЯТ ЧРЕЗ АВТОРСКА СИСТЕМА ПО ТЕМАТИЧНО СЪДЪРЖАНИЕ ЗА ПЕТ–ШЕСТ И ШЕСТ–СЕДЕМГОДИШНИТЕ ДЕЦА

2.1. Общуване и самоутвърждаване

Заложените в педагогическата моделна система „Моливко. Прозорче към света (5–6 г.) образователни тенденции, свързани с ядро „Общуване с околните и самоутвърждаване” (таблица № 6), отразяват виждането, че съществено условие за социално-личностното развитие на пет-шестгодишните деца е съдържателното общуване с връстници и възрастни в различни по вид ситуации. Приема се, че важен показател за развитие на самосъзнанието е оценъчното отношение към себе си и другите. Акцентира се върху положителното възприемане на Аз-а, което влияе върху успешното изпълнение на дейността. В процеса на взаимодействие със средата се цели овладяване от детето на позицията на активен участник, основана на опознаване на света и себе си. Самопознанието е предпоставка за формиране на способност за преодоляване на негативни отношения и конфликтни ситуации с другите и разбиране на ценността на околните.

Водещите цели на педагогическо взаимодействие с пет-шестгодишните деца, преследвани и гарантирани чрез систематизираното в тематичните единици, включени в педагогическата моделна система „Моливко. Прозорче към света (5–6 г.)” образователно съдържание, свързано с ядрото „Общуване с околните и самоутвърждаване”, са по посока на осигуряване на педагогически технологии за:

- усъвършенстване на представи за собствените възможности и характерни особености;
- провокиране на интерес към околните при разпознаване на техни сходни черти и различия;
- изразяване на собствени чувства и емоционални състояния и обозначаването им с точни термини;
- вникване в чувствата на другите, провокирани от техни постъпки;
- приемане на другите при осъзнаване на собствената и на другия ценност;
- овладяване на начини за емоционална подкрепа на връстници и възрастни;

- осмисляне на причини за възникване на конфликтни ситуации и прилагане на конструктивни решения за преодоляването им;
- стимулиране на увереност в отношенията с връстници и възрастни;
- възпитаване на умения за изразяване на емпатия и толерантност.

Таблица № 6. Образователни тенденции при възпитаване на социална и гражданска култура, диференцирани за пет–шестгодишните деца съобразно структурните ядра на направление „Социален свят” – образователно ядро „Общуване с околните и самоутвърждаване”

Знания <i>Детето има</i>	Очаквани резултати	
	Умения <i>Детето умее</i>	Отношения <i>Детето има отношение</i>
<p>Конкретни представи за: части на тялото, външни особености, пол, промени в резултат на растежа; връзка и взаимодействие между хората (семейни отношения; връзка и взаимодействие между хората в процеса на трудовата им дейност – дизайнери, моделиери, кроячи, шивачи, манекени, фотографии, продавачи; артисти и публика; фризьори и клиенти; сервитьори и клиенти и др.); норми на етикетно поведение въщи и в детската градина; прояви на грижи към близки и роднини; права на детето; социални роли; невербални техники на изразяване на поведенчески прояви; свои и чужди преживявания и състояния; социално приети норми на поведение на обществени места.</p>	<p>Назовава се с името си и демонстрира поведение, съобразно пола и предпочитанията си.</p> <p>Описва части на тялото и външни особености.</p> <p>Разпознава и описва емоционалното състояние на околните, като сравнява собствените си преживявания с тези на другите.</p> <p>Сравнява околните по външни особености, пол, облекло, емоции и постъпки.</p> <p>Сравнява собствените си предпочитания към облекло, обувки, прическа и аксесоари с тези на връстниците си.</p> <p>Моделира етапи в развитието на човека.</p> <p>Обяснява промени в резултат на растежа.</p> <p>Характеризира сетива и посочва функции на органи.</p> <p>Сравнява собствените си възможности за откривателство с тези на връстниците си.</p> <p>Изпробва невербални техники на изразяване.</p> <p>Описва себе си и семейството си.</p> <p>Спазва социално приети норми на поведение.</p> <p>Сравнява се с еталони и се стреми да им подражава.</p> <p>Обяснява значението на разбирателството и взаимопомощта в семейството и детската градина.</p> <p>Ориентира се в начини на партниране между хората.</p> <p>Оценява постъпки на близки и непознати, като обяснява и мотивира отношението си към тях.</p> <p>Обяснява и мотивира отношението си към другите – различни от него.</p>	<p>Демонстрира уважение, привързаност, обич и благодарност към родители, учители и близки.</p> <p>Желае активно да взаимодейства с другите при проектиране и подготовка на съвместни проекти.</p> <p>Проявява внимание към промените в собственото си тяло.</p> <p>Демонстрира поведение, съобразно половата си принадлежност.</p> <p>Изпитва удовлетвореност от собствените си възможности за целенасочено и ценностно мотивирано откриване на света.</p> <p>Проявява интерес към невербални техники на изразяване.</p> <p>Споделя избор и оценява собствени прояви в дейността, поведението, общуването и комуникацията.</p> <p>Демонстрира толерантност и уважение към другите – различни от него.</p>

Заложеното в педагогическата моделна система „Моливко. Прозорче към света (6–7 г.) образователно съдържание, свързано с ядро „Общуване с околните и самоутвърждаване”, е разработено при отчитане на действащата програмна документация, регламентираща задължителната подготовка на децата в рамките на предучилищните подготвителни групи и класове. То отразява разбирането, че шест–седемгодишните имат изградена система от отношения с родителите, с другите членове на семейството и с учителите. Именно поради това в педагогическия модел се акцентира върху осигуряване на възможности за:

- усъвършенстване на представи за свои и чужди поведенчески форми и емоционални състояния;

- формиране на умения за идентифициране (по пол, външен вид, движения, постъпки) сред връстници и възрастни;

- осмисляне на значимостта на групови правила и норми;

- овладяване на умения за проява на грижа и доброжелателност към околните;

- стимулиране на прояви на предпочитания и привързаност към близки хора;

- възпитаване на самостоятелност и независимост като доверие в себе си и в света, чрез утвърждаване на детската индивидуалност при сравняване с другите в процеса на целенасочено взаимодействие и сътрудничество с връстници и възрастни;

- преодоляване на егоцентризма и регулиране на поведението при отчитане на чужди интереси и гледни точки и формиране на способност за адекватно реагиране на стимулите на средата;

- усъвършенстване на умения за сравняване на резултати и постижения в самостоятелна дейност и осъзнаване на собствени правила;

- овладяване на стратегии за партниране с учител и сътрудничество с връстници в екипен план;

- възпитаване на положително емоционално отношение към възрастни, връстници и близки общности и толерантност към деца с различия (таблица № 7).

Таблица № 7. Образователни тенденции при възпитаване на социална и гражданска култура, диференцирани за шест–седемгодишните деца съобразно структурните ядра на направление „Социален свят” – образователно ядро „Общуване с околните и самоутвърждаване”

Знания <i>Детето има</i>	Очаквани резултати Умения <i>Детето умее</i>	Отношения <i>Детето има отношение</i>
<p>Динамични представи за: части на тялото, външни особености, пол и облекло, свои и чужди емоционални състояния, постъпки и умения, проява на грижи към близки и роднини. Представи за етикетни норми, връзка и взаимодействие (семейни отношения и йерархия на рода). Обобщени представи за промени в резултат на растежа и взаимоотношения с връстници и учител. Диференцирани представи за права на детето.</p>	<p>Представя се самостоятелно, демонстрира поведение, съобразно пола и предпочитанията си. Описва себе си, приятелите си и семейството си. Моделира етапи в развитието на човека и обяснява промени в резултат на растежа. Сравнява се с еталони и се стреми да им подражава. Ориентира се в групови правила, оценява постъпки и отношение на близки и непознати и се самооценява. Реагира адекватно при обичайни и неочаквани ситуации. Формулира обобщения за значението на екипността и взаимопомощта между хората (строеж, търговски услуги, отдих и развлечения, медицински услуги, бедствия и сигурност и др.).</p>	<p>Изразява привързаност и обич към родители и роднини като демонстрира уважение към тях. Избира и утвърждава собствена стратегия на дейност, поведение, комуникация и общуване при интегриране с другите. Партнира на учител, сътрудничи си с връстници и проявява толерантност към деца с различия. Овладея възможности за активно взаимодействие с другите. Изразява доброжелателност към социален еталон (пример за действие и поведение).</p>

2.2. Предметна среда и прагматично ориентирано поведение

Представеното в таблица № 8 съдържание отразява заложеното в педагогическата моделна система „Моливко. Прозорче към света (5–6 г.)” разбиране, че възпитаването на прагматично ориентирано поведение у пет-шестгодишните се реализира на основата на опознаване на предметно-социалното единство при осъзнаване на предназначението и функциите на предметите в бита и професионалната дейност на хората и овладяване на умения за регулирано поведение съобразно правила и норми за безопасност, произтичащи от предметната среда. Именно поради това в модела се акцентира върху изграждането на представи за: предназначение и функции на предмети и средства на труда в бита и професионалната дейност на възрастните; естетически и функционални предимства на части от облеклото, използвано от хората при изпълнение на служебните им задължения; средства и материали, с които си служи човекът в своята битова и трудова дейност; предназначение на обществени сгради в близката среда. Същевременно се преследват и гарантират цели, свързани с формиране и усъвършенстване на умения за: сравняване

и класифициране на предмети (играчки, съдове, мебели, дрехи, инструменти, пособия и др.) по съществени признаци; експериментирание и откриване свойствата и качествата на материали и предмети при спазване на правила и норми за безопасност; моделиране структурата на предмети. На тази основа се възпитава положително оценъчно отношение към създадената от човека предметна среда при стимулиране към разумно и балансирано откривателство.

Таблица № 8. Образователни тенденции при възпитаване на социална и гражданска култура, диференцирани за пет–шестгодишните деца съобразно структурните ядра на направление „Социален свят” – образователно ядро „Предметна среда”

Знания <i>Детето има</i>	Очаквани резултати Умения <i>Детето умее</i>	Отношения <i>Детето има отношение</i>
<p>Конкретни представи за: ежедневна среда въщи; предназначение и функции на: предмети – играчки, книги, ученически пособия, технически средства, предмети в бита и професионалната дейност на хората; правила за поведение при използване на пожароопасни материали и уреди; естетически и функционални предимства на части на облеклото (през различните сезони; специално работно облекло на специалистите от ДА „Гражданска защита”, полицаите, пожарникарите, медицинските работници, строителите при изпълнение на служебните им задължения); начини на действие при опознаване на заобикалящата среда; отношения при използване на услуги (заплащане).</p>	<p>Разпознава и описва специфични средства на труда, облекло и типични за професиите на възрастните действия. Сравнява по предназначение средства на труда. Групира предмети и средства на труда по съществени признаци. Обяснява употребата на различни предмети според предназначението им. Извършва серияция на предмети и обекти. Експериментира качествата на различни материали и предмети като спазва правила за безопасност. Обследва с динамична система от анализатори предмети и обекти от природната и социалната среда и описва усещанията си. Управлява поведението си съобразно правила за безопасност при използване на предмети и уреди от бита. Посочва естетически и функционални предимства на части на облеклото. Аргументира избор на подходящо за сезона облекло. Разглежда предмети и обекти от различни гледни точки, като посочва и обяснява основания за несъответствия. Експериментира със собствените си представи за обективни признаци на предмети и обекти при трансформирането им в „необичайни” и „нестандартни” характеристики.</p>	<p>Демонстрира желание за откривателство и инициативност при опознаване на предметната среда. Проявява предпазливост и реагира адекватно в критични ситуации. Мотивира необходимостта от разумно и икономично използване на средства, материали и продукти.</p>

Заложеното в педагогическата моделна система „Моливко. Прозорче към света (6–7 г.) “образователно съдържание, свързано с ядро „Предметна среда”, е разработено при отчитане на действащата програмна документация, регламентираща задължителната подготовка на децата в рамките на предучилищните подготвителни групи и класове. При въз-

питаване на прагматично ориентирано поведение у шест-седемгодишните деца се акцентира върху изграждането на обобщени представи за: предназначение и функции на предмети и средства на труда в бита и професионалната дейност на хората; естетически и функционални предимства на части на облеклото през различните сезони. Структурирането на тематичните единици и вариантите на свързаните с тях педагогически ситуации е съобразено с необходимостта да бъдат осигурени възможности за овладяване на динамични представи за свойствата на използвани в ежедневието материали. Конкретизират се представи за отношения при пазаруване. Същевременно се усъвършенстват умения за: сравняване, групиране и моделиране на предмети и средства на труда, моделно пресъздаване на трудови действия, спазване на норми на безопасност, експериментиране с материали и свойствата им, обясняване на резултати от обследване на предмети и материали, съгласуване на материални потребности. На тази основа се възпитава отговорно отношение към резултатите и продуктите от трудовата дейност на възрастните. Стимулират се прояви на разумно и балансирано откривателство в средата при оценяване на значимостта на предмети, материали и средства на труда (таблица № 9).

Таблица № 9. Образователни тенденции при възпитаване на социална и гражданска култура, диференцирани за шест–седемгодишните деца съобразно структурните ядра на направление „Социален свят” – образователно ядро „Предметна среда”

Знания <i>Детето има</i>	Очаквани резултати	
	Умения <i>Детето умее</i>	Отношения <i>Детето има отношение</i>
Обобщени представи за: предназначение и функции на предмети и средства на труда в бита и професионалната дейност на хората; естетически и функционални предимства на части на облеклото (през различните сезони). Динамични представи за свойства на материали, от които се изработени предметите, използвани в ежедневието. Конкретни представи за отношения при пазаруване и ползване на услуги (заплащане, семейни средства и тяхното разпределение).	Сравнява като търси разлика или прилика: играчки, мебели, прибори, съдове, облекло, обувки, книги, пособия и др. Класифицира и моделира предмети, средства на труда и трудови действия на хората. Експериментира с материали и свойствата им, като спазва правила и норми за безопасност. Обяснява резултати от обследването на предмети. Съгласува материални потребности и нужди в семейството и детската група. Опазва резултатите и продуктите от труда на възрастните.	Мотивира действия с предмети. Оценява значимостта на предмети, материали и средства на труда. Оценява целесъобразността на облекло и обувки според ситуацията. Демонстрира разумно и балансирано откривателство в средата. Реагира адекватно в критични ситуации. Проявява отношение към качествата на хранителни продукти и определянето им. Отнася се с отговорност към материали и продукти – съхранява ги и ги използва икономично.

2.3. Здравословна среда и културно поведение

Систематизираното в педагогическия модел образователно съдържание по тематично направление, свързано с ядро „Здравословна и социална среда” за пет-шестгодишните, осигурява овладяване на социално-ориентирани правила и норми за живот в здравословна и културна среда. Чрез него се подготвя изграждането на представи за: собственото и на другите здравословно състояние; правила и норми за опазване и съхраняване на здравето и водене на здравословен начин на живот; труда на медицинските работници; професиите на възрастните, които се грижат за живота, сигурността, безопасността, комфорта, добрия външен вид и настроението на другите и връзката между тях; предназначение на обществени служби в помощ на човека; превозни средства, достъпни пътни знаци и правила за безопасно движение. Същевременно се формират и усъвършенстват умения за: полагане на грижи за собственото и на околните здраве; поддържане на лична хигиена и добър външен вид чрез използване на адекватни средства; предвиждане на критични за здравето ситуации и предпазване чрез търсене на адекватна помощ; прилагане на начини на действие и норми на поведение при нови условия; класифициране на превозни средства според предназначението им и мястото на движение; спазване на правила за безопасно и регулирано поведение. По този начин се стимулират проявите на положително емоционално-оценъчно отношение към труда на хората с различни професии и готовност за опазване на резултати и продукти от трудовата дейност. Подпомага се формирането на отговорно отношение към собственото и на другите здраве при осъзнаване значимостта на системното и последователното спазване на целесъобразен режим, необходим за постигане на добро здраве, настроение и успех. Подготвя се възпитаване на устойчива готовност за спазване на социално приети норми на културно поведение в обществената среда и превръщането им в субективно значима характеристика на детската личност (таблица № 10).

Таблица № 10. Образователни тенденции при възпитаване на социална и гражданска култура, диференцирани за пет–шестгодишните деца съобразно структурните ядра на направление „Социален свят” – образователно ядро „Здравословна и социална среда”

Знания <i>Детето има</i>	Очаквани резултати	
	Умения <i>Детето умеє</i>	Отношения <i>Детето има отношение</i>
Конкретни представи за: структурни признаци, предназначение и място на движение на превозни средства (и със специален режим на	Разпознава признаци на добро здраве и състояние на болест у себе си и околните. Обяснява връзката на доброто здраве с престоая на чист въздух, спортуването, хигиената, почивката и храненето.	Желає да спазва правила и норми за поддържане на приятен външен вид и режим, водещ до здраве, настроение и успех .

<p>движение – пожарна и полицейска кола); участници в движението; достъпни пътни знаци; правила за безопасно движение; основни хигиенни норми за опазване на здравето и правила за здравословен начин на живот; професии на хора, които: осигуряват удобството и красивия външен вид на децата и техните близки (трудят се в: шивашкото ателие; фризьорския салон); грижат се за здравето, живота и сигурността на другите (медицински работници, пожарникар, спасител, полиция); чрез изкуството си осигуряват развлечение, положителни емоции и настроения на другите (циркови артисти); се трудят с сферата на строителството, ресторантьорството и търговията; критични за живота и здравето ситуации при буря, наводнение, пожар, земетресение; причини за възникване на бедствията (буря, наводнение, пожар в бита, земетресение) и въздействието им върху заобикалящата среда и хората; правила за поведение при буря, наводнение, пожар, земетресение; предназначение на сгради и служби в помощ на човека (полиция, пожарна, училище, детска градина и др.); социалната роля „ученик“ – дейности, задължения, поведение въщи и в детската градина; предназначение и функции на предмети – играчки, книги, ученически пособия, технически средства</p>	<p>Спазва правила и норми за поддържане на лична хигиена и здравословен начин на живот. Обяснява значението на чистия и съплетнат външен вид за здравето и доброто самочувствие. Описва и сравнява нагледни и съществени признаци на превозни средства. Разпознава превозни средства със специален режим на движение. Подготвя сериация и класифицира превозни средства. Обяснява правила на поведение при използване на превозни средства. Обяснява значението на достъпни пътни знаци и сигнали. Разбира връзки между участниците в движението. Управлява поведението си съобразно знаци и правила за безопасно движение. Обяснява значението на правила и норми за здравословен начин на живот. Моделира процеси на дейността на хората в нагледно практически план чрез използване на схеми (труда на ...). Извършва обобщения за значението на екипността и взаимопомощта между хората при предлагане на качествени услуги и продукти. Описва критични за живота и здравето ситуации. Анализира обичайни и аварийни ситуации. Обяснява причини за възникването на бедствия – буря, наводнение, пожар въщи и на открито. Предвижда критични ситуации и се предпазва адекватно чрез търсене на помощ. Проектира в последователност действия при подаване на сигнал за опасни за живота и здравето ситуации (начини за подаване на съобщение за пожар на телефон 112). Обяснява значението на екипността и взаимовръзката между хората за качеството на продукта и резултата от техния труд (полиците от различни служби и гражданите за осигуряване на реда, спокойствието и сигурността на хората; пожарникарите; спасителите; строителите; медицинските работници). Сравнява се с еталони за социално значимо поведение и се стреми да им подражава.</p>	<p>Реагира адекватно в критични ситуации. Оценява значението на правила и норми за безопасно движение за живота, сигурността и здравето на пешеходци и водачи. Оценява значимостта на продукти и резултати от труда на хора, които се грижат за добрия външен вид и самочувствие на другите. Демонстрира състрадателност и грижливо отношение към изпаднали в беда деца и възрастни. Проявява уважение и признателност към хората, които се грижат за живота, здравето, сигурността, комфорта и доброто настроение на другите. Демонстрира готовност за спазване на норми и правила за безопасно поведение. Оценява ролята на човека като отговорен за собственото си и на другите здраве и безопасност. Проявява желание за общуване с изкуството (цирк). Демонстрира положителна нагласа към новата социална роля „на бъдещ ученик“. Изравява доброжелателност към социален еталон.</p>
	<p>Управлява поведението си съобразно правила за безопасност при буря, наводнение, пожар, земетресение. Аргументира избор на адекватни действия при бедствия, съобразно норми и правила за защита на живота и здравето. Формулира въпроси, догадки и предположения за последващи изменения в средата.</p>	

	<p>Управява поведението си съобразно правила за безопасност при буря, наводнение, пожар, земетресение.</p> <p>Аргументира избор на адекватни действия при бедствия, съобразно норми и правила за защита на живота и здравето.</p> <p>Формулира въпроси, догадки и предположения за последващи изменения в средата.</p> <p>Диференцира основни групи предмети според предназначението им (за детската градина, за училище) и обяснява употребата им.</p> <p>Разпознава типични за детската градина и училище дейности и занимания.</p> <p>Подготвя сериация и класифицира предмети, необходими на децата в детската градина и на учениците – играчки, книги, пособия и др.</p>	
--	---	--

Водещите съдържателни акценти по посока възпитаване на социална и гражданска култура у шест-седемгодишните деца, включени в педагогическата моделна система „Моливко. Прозорче към света (6–7 г.)” (таблица № 11), произтичат от изведените в Програмата за подготвителна група цели на ядро „Здравословна и социална среда”. Има се предвид подготвяне на обобщени представи за превозни средства, за техните структурни признаци, предназначение и място на движение, за достъпни пътни знаци и правила за безопасно движение. Същевременно чрез вариативен комплекс от педагогически форми и методи се осигуряват възможности за обобщаване на представи за основни хигиенни норми, гарантиращи добро здраве, за бит и дейност на хората в различни условия, за сгради и служби в помощ на човека, за обществени органи, гарантиращи сигурността на хората, за предназначение на сгради и служби в помощ на човека, за професии на възрастни, които се грижат за живота, здравето и безопасността на децата и техните близки. Усъвършенстват се умения за: класифициране на превозни средства, разпознаване на състояния на здраве и болест, придвижване на критични ситуации и предпазване чрез адекватни модели на поведение, обясняване на начини за свързване между хората, сравняване на трудови действия на възрастните и ориентирани в обществени отношения, норми и правила от позицията на новата социална роля „ученик”. На тази основа се провокира интерес към промените в собственото тяло и желание за спазване на режим, водещ до здраве, настроение и успех. Възпитава се състрадателност към болни и попаднали в беда. Стимулират се прояви на уважение и признателност към хората, които се грижат за живота, здравето, безопасността и сигурността на другите.

Таблица № 11. Образователни тенденции при възпитаване на социална и гражданска култура, диференцирани за шест–седемгодишните деца съобразно структурните ядра на направление „Социален свят” – образователно ядро „Здравословна и социална среда”

Знания <i>Детето има</i>	Очаквани резултати Умения <i>Детето умее</i>	Отношения <i>Детето има отношение</i>
<p>Обобщени представи за: хигиенни норми, гарантиращи добро здраве; превозни средства, структурните им признаци, предназначение и място на движение; участници в движението, достъпни пътни знаци, правила за безопасно движение; предназначение на сгради и служби (линейка, пожарна и полицейска кола, поликлиника, аптека, поща, детска градина, училище и др.) в помощ на човека и норми на поведение в тях; професии на възрастните, които се грижат за живота, здравето, сигурността, комфорта и връзките между хората (пожарникар, спасител, полицаи, лекар, медицинска сестра, аптекар, пощальон и др.); връзка и взаимодействие между хората в процеса на трудовата им дейност; критични за живота и здравето ситуации (природни бедствия – (буря, наводнение, земетресение), пожар в бита и на открито), причини за възникването им, въздействие върху заобикалящата среда и хората и правила за поведение; домове, сгради, културни средища, бит и дейност на хората в различни условия.</p>	<p>Регулира се от основни правила и хигиенни норми, гарантиращи добро здраве. Описва критични за живота и здравето ситуации и обяснява причини за възникването на бедствия – буря, наводнение, земетресение, пожар въкъщи и на открито. Анализира обичайни и аварийни ситуации, предвижда ги и се предпазва адекватно чрез търсене на помощ. Управлява поведението си съобразно правила за безопасност при буря и наводнение и аргументира избор на адекватни действия при бедствия, съобразно норми и правила за защита на живота и здравето. Сравнява, класифицира и моделира превозни средства. Събира самостоятелно информация от техническите средства – детски филми, списания, енциклопедии. Управлява поведението си съобразно правила за безопасно движение и норми на обществения ред. Регулира се от правила на поведение в превозни средства – лична безопасност и правила на улично движение до къщи (маршрутна схема). Управлява поведението си съобразно съдържанието на пътни знаци и познати сигнали. Обяснява начини на комуникация (по телефон и чрез пощата). Ориентира се в обществени отношения (търговия, услуги, реклама и др.). Осмисля предназначението и опазва пособия, нужни на ученика в училище, на мебели и учебни средства в детската градина и класната стая. Установява разлики и прилики в дейността на работещите в детската градина и училището (учител, директор, медицинска сестра и др.).</p>	<p>Проявява загриженост и внимание към промените в собственото си тяло. Изявява желание за спазване на режим, водещ до здраве, настроение и успех. Проявява грижливо отношение и състрадателност към болни и попаднали в беда. Демонстрира положително емоционално-оценъчно отношение към възрастните, които се трудят и осъзнава значимостта на създадените продукти. Проявява уважение и признателност към хората, които се грижат за живота, сигурността, здравето и комфорта на децата и близките им. Аргументира действия съобразно новата си социална роля на „бъдещ ученик” и ги свързва с качествата, които трябва да притежава. Обяснява необходимост от общуване на български език за постъпване в училище.</p>

2.4. Приобщаване към културни и национални ценности

Систематизираните в педагогическия модел цели, образователно съдържание по тематично направление, свързано с ядро „Културни и национални ценности”, и вариативна система от целесъобразни педагогически технологии, гарантират възможности за възпитаване у пет-

шестгодишните на толерантност към празниците на деца и възрастни от различни етнически общности и приемане на културни и национални ценности при демонстриране на уважение и отзивчивост към преживяванията на другите в ежедневна и празнична среда. Чрез тях се подготвя изграждането на представи за: родина, национални герои и символи; обичаи, традиции, официални и национални празници и свързаните с тях елементи на празничната среда; начини на поведение при празнуване сред връстници и възрастни; етническа и национална принадлежност – приобщаване към „ние“-общността. Същевременно се формират и усъвършенстват умения за: установяване на принадлежност към обичаи и празници съобразно средата; провокиране на обща радост и взаимодействие по повод на празници; идентифициране със социални общности и сравняване на норми на дейност и поведение в тях. На тази основа се стимулират прояви на уважение и отзивчивост към преживяванията на другите в ежедневна и празнична среда, възпитава се толерантност към празниците на деца и възрастни от различни етнически общности. Подготвя се възпитаване на национално самосъзнание и културна идентичност (таблица № 12).

Таблица № 12. Образователни тенденции при възпитаване на социална и гражданска култура, диференцирани за пет–шестгодишните деца съобразно структурните ядра на направление „Социален свят” – образователно ядро „Културни и национални ценности”

Знания <i>Детето има</i>	Очаквани резултати Умения <i>Детето умее</i>	Отношения <i>Детето има отношение</i>
<p>Конкретни представи за: родината си; природни, културни и исторически забележителности на България; национални символи; национални герои; етническа и национална принадлежност – своя и на близки връстници и възрастни при приобщаване към „Ние“-общността; семейни, лични (индивидуални и на близки – имен ден, рожден ден), официални, национални (Коледа, Нова година, Осми март, Великден), международни (Първи юни) празници, обичаи и</p>	<p>Възприема еталони за общочовешки добродетели по примера на местни и национални герои. Разпознава национални символи. Описва естетически и функционални предимства на части от национални носии като знак за принадлежност към етническа група. Ориентира се в предназначението и функциите на старинни предмети с историческа и естетическа стойност. Установява нагледно представени и скрити съществени връзки между хората (знаци за принадлежност към етническа група, празници и обичаи). Разпознава и описва типични за фолклорен празник части на облекло (сурвакари, лазарки и др.), предмети символи (сурвакница, мартеница и др.) и обредни дарове.</p>	<p>Демонстрира интерес към събития в близката среда – настроение на хора, техни очаквания. Споделя избор и оценява собствени прояви в поведението, общуването и комуникацията при включване в празник или обичай. Проявява уважение, толерантност, отзивчивост, родолюбие и ги оценява в различните общности. Емоционално се приобщава към естетически и духовни ценности.</p>

<p>традиции – коледуване, Дядо Коледа, сурвакане, Баба Марта, Първи април, Лазаровден и Цветница) и начина на празнуване сред възрастни и връстници при спазване на етикетни норми на дейност и поведение в социални и етнически общности; естетически и функционални предимства на части на облекло като елемент на празничната среда и знак за принадлежност към обичаи; предмети със символично за празничната среда значение.</p>	<p>Сравнява по сходство и разлика елементи на празнична среда. Идентифицира се със социални общности и сравнява норми на дейност и поведение в тях. Активно взаимодейства с другите в празнична среда, като изпробва целесъобразни начини и средства за свързване, провокиране на обща радост и проява на съпричастност. Описва свои и на околните емоционални преживявания в ситуацията на празника. Обяснява символичното значение на предмети, необходими за празник или обичай. Използва адекватни по съдържание поздравя и пожелания в условията на празника. Самостоятелно иницира и организира обстановка за приложно-продуктивна и практическа дейност по повод на празник или обичай. Насочва се към включване в съвместни празнични проекти и изяви. Управлява поведението си съобразно знаци, зададени за празнична среда.</p>	<p>Проявява уважение и отзивчивост към преживяванията на другите в ежедневна и празнична среда. Демонстрира емоционално-познавателно оценъчно отношение към обичаи, традиции и лични празници на деца и възрастни от различни етнически общности, като проявява толерантност към тях. Проявява любопитство и любознателност към живота на връстниците си от далечни страни.</p>
---	---	---

Заложените в педагогическата моделна система „Моливко. Прозорче към света (6–7 г.)” водещи съдържателни акценти по посока приобщаване на шест-седемгодишните деца към национали и общочовешки ценности, произтичат от изведените в Програмата за подготвителна група цели на ядро „Културни и национални ценности”. Съобразно тях в педагогическия модел се структурира образователното съдържание по тематично направление, чрез което се подготвя диференциране на представи за права на детето, за етническа и национална принадлежност. Предпоставя се обобщаване на представи за лични (рожден и имен ден), официални и национални (Коледа, Нова година, Великден, 24 май) празници, за обичаи и традиции (Дядо Коледа, Баба Марта и др.), за поведение на деца и възрастни в ежедневна и празнична среда. Акцентира се върху възможности за усъвършенстване на умения за: идентифициране със социални общности, сравняване на норми на дейност и поведение в празнична среда, установяване на съществени връзки между хората, интегриране в междуетническо пространство, реализиране на проекти и изяви в ежедневна и празнична среда. На тази основа се възпитава родолюбие, уважение, отзивчивост и толерантност към различните. Стимулира се интерес към събития в близката среда и желание за включване в достъпни културни прояви (таблица № 13).

Таблица № 13. Образователни тенденции при възпитаване на социална и гражданска култура, диференцирани за шест–седемгодишните деца съобразно структурните ядра на направление „Социален свят” – образователно ядро „Културни и национални ценности”

Знания <i>Детето има</i>	Очаквани резултати Умения <i>Детето умее</i>	Отношения <i>Детето има отношение</i>
Обобщени представи за: битова и празнична среда в детската градина и въщи и предмети символи, необходими за празника; Родина, природни, културни и исторически забележителности на България, национални символи и герои; етническа и национална принадлежност – своя и на близки връстници и възрастни; семейни, официални (Коледа, Нова година, Трети март, Великден, 24 май) и национални празници, обичаи и традиции (коледуване, Дядо Коледа, сурвакане, Баба Марта, Лазаровден, Цветница) и начини на празнуване сред възрастни и връстници при спазване на етикетни норми на дейност и поведение в социални и етнически общности.	Разпознава национални символи. Установява чрез знаци съществени връзки между хората (принадлежност към етническа група, обичаи и др.). Описва типични за фолклорен празник части на облекло, предмети със символично значение и обредни дарове. Използва адекватни по съдържание поздрав и пожелания в условията на празника и управлява поведението си съобразно знаци, зададени за празнична среда. Самостоятелно организира обстановка за приложно-продуктивна и практическа дейност – въщи и в детската градина. Идентифицира се със социални общности и сравнява норми на дейност и поведение в тях. Интегрира се чрез комуникация и общуване в междуетническо пространство.	Преживява значимостта на собствените си празници за другите – родители, приятели. Проявява положително емоционално отношение към интересни за него събития в близката социална среда. Демонстрира уважение, отзивчивост, толерантност, родолюбие и ги оценява в различните общности. Проявява симпатия и толерантност към различните от него. Демонстрира интерес към събития в близката среда – настроение на хора, техни очаквания и др.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Утвърждаването на задължителния статут на подготвителна за училище група предполага промени в подготовката и възпитанието на децата от предхождащите я възрастови степени. Във връзка с това се налага адаптиране и обновяване на образователното съдържание, което деца от предучилищна възраст овладяват в рамките на направлението „Социален свят”. Тази промяна е обусловена от приетите нормативни документи, които регламентират процеса на предучилищната подготовка и възпитание:

- Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 4 от 2000 г. за предучилищно възпитание и подготовка (ДВ, бр. 70, 2005);
- Програмата за подготвителна група в детската градина (в. “Аз-Буки”, бр. 20, 2003);

– Програма за подготовка на децата от предучилищна възраст в държавни, общински, частни и с чуждестранно участие детски градини за действие при бедствия, аварии, катастрофи и пожари (ДВ, бр. 70, 2004).

Съдържанието на посочените нормативни документи е ориентирано за изграждане на педагогическата технология, заложена в системата „Моливко. Прозорче към света“ за всички възрастови групи на детската градина. При конструирането на предложения модел за възпитаване на социална и гражданска култура в предучилищното детство се отчитат:

– познавателните възможности на три–седемгодишните деца за ориентиране в социалната среда;

– актуалното съдържание на образователното направление „Социален свят“;

– утвърдената чрез действащите нормативни документи структурна система от образователни ядра;

– взаимодействие и интеграция с другите образователни направления при изграждане на балансирана картина на света;

– личностно ориентирано взаимодействие, насочено към опознаване на заобикалящата социална среда;

– развиващ характер на систематизираното в методическите единици образователно съдържание, съобразно целите и очакваните резултати – знания, умения и отношения – на направлението;

– достъпни стратегии за учене и действие, стимулиращи детското светооткривателство в средата;

– гъвкава система от педагогически форми, подходящи за прилагане във варианти по седмици, месеци и за цялата учебна година.

Обобщените резултати от апробирането на предложения примерен модел позволяват да се формулира извода, че систематизираните педагогически форми за възпитаване на социална и гражданска култура при въвеждане на три-седемгодишните деца в социума удовлетворяват изискванията за добра образователна практика, защото:

1. Осигуряват възможности за когнитивно-информационно стимулиране на личния опит при ориентиране в социалния свят – предпоставя се съобразяване с характеристиките и своеобразието на личния опит по посока поэтапно надграждане и обогатяване със значими за детето форми и способности на дейност. Създават се условия за отчитане на детската насоченост към придобиване на субективно актуална, значима и ценна информация за света, която се реализира чрез варианти на познавателни стратегии, осигуряващи усъвършенстване на познавателната сфера при

преходите от нагледно-действено към нагледно-образно и логическо мислене. Обогатяването на личния опит се постига на основата на преобразуване на възприети факти и сведения, съобразно изявената детска насоченост. Същевременно се защитава правото на самоутвърждаване в процеса на използване на субективния опит при изразяване на ориентирането в социалния свят.

2. Предпоставят условия за стимулиране на прояви на рефлексивно-емоционално отношение към собствената картина за света, гарантирани чрез възможността за индивидуализиране и диференциране на образователните цели. Създават се нагласи за проява на социална и гражданска активност, която има личностно значим и субективно ценен характер. Изисква се вербализиране на установени факти, закономерности и връзки, което подпомага тяхното разбиране и осмисляне. Стимулира се аргументирането и доказването на собствени гледни точки за интерпретиране на събития, явления и процеси от близката и по-далечна среда, което предполага изразяване на личностно отношение към нея. По този начин се подготвя осъзнаване на уникалността на собствената картина за света като система от общи представи, интегрирани от положителното емоционално оценъчно отношение на детето към хора, предмети, събития и процеси. Същевременно се предпоставя преход към саморегулиране на собственото поведение в социалната среда и формиране на отношение към нея в съответствие с индивидуалните потребности и обществените норми, заложи в хуманните и общочовешки ценности.

Представеният педагогически модел от форми за възпитаване на социална и гражданска култура не предлага готови рецепти, а по-скоро стимули за изграждане на индивидуални иновационни концепции за реализиране на личностно ориентирано възпитание и обучение на три-седемгодишните деца, насочено към създаване на предпоставки за активно опознаване и „откриване“ на заобикалящия ги социален свят в неговото единство и многообразие. В тази връзка могат да се очертаят следните перспективни изследователски проблеми и дискуссионни области:

– уточняване на съществените тенденции в социално-личностното развитие на подрастващите в периода между третата и седмата година от техния живот и конкретизиране на проекциите им в педагогическото взаимодействие „дете – среда“;

– анализиране на педагогическите системи за взаимодействие със средата и оценяване на възможностите им за вариативно систематизиране на заложените в тях цели, съдържание и педагогически техноло-

гии по посока натрупване на социален опит и овладяване на умения за прилагането му в различни обичайни и критични ситуации при стимулиране проявите на отзивчивост и съпричастност към живота на хората и съпреживяване на техните чувства;

– характеризирани във възрастов план на параметрите на функциониране на педагогическото взаимодействие „дете – среда” като средство за стимулиране на социално-личностното развитие в детството;

– систематизиране на цели, съдържание и педагогически технологии, насочени към социално-личностното възпитание и развитие на три-седемгодишните, съобразени с наличния индивидуален социален опит на всяко дете и гарантиращи разнообразни възможности за разгръщане на субективно значими активности, чрез които да се постигне неговото надграждане и усъвършенстване в единство с възпитаване на социално значими личностни качества;

– създаване на педагогически условия за ефективно обезпечаване на хармонично взаимодействие със социокултурното обкръжение, насочено към емоционално развитие, стимулиране на положителни прояви и стремеж към сътрудничество и самоутвърждаване;

– прилагане на педагогически стратегии и технологии за възпитаване на детето като субект на културата, свободен гражданин и творческа индивидуалност и реализиране на варианти за структуриране на личностно насочено взаимодействие, което стимулира изграждането на индивидуална култура при опознаване на заобикалящата среда;

– готовност за перманентно усъвършенстване на начините за структуриране на съдържанието и вариативно съчетаване на методите на работа по посока възпитаване на социална и гражданска култура в условията на предучилищните образователни институции;

– реализиране на насочени към взаимодействие с другите и с обекти от заобикалящата социокултурна среда проекти, ориентирани към комплексно развитие на социокултурния опит на детето и стимулиране на неговата активносъзидателна позиция във взаимодействието с обкръжаващия свят за сметка на интензивно развитие на уменията за самоорганизация, целеполагане, планиране и анализ на резултатите от собствената дейност, сътрудничество с връстници и възрастни, саморегулация в социално значима дейност;

– модернизиране на системата на управление и организация на процеса на педагогическо взаимодействие „дете – среда” в съответствие с основните направления за приобщаване на подрастващите към различ-

ните аспекти на социалната култура и своевременно социално развитие на детската личност;

– извеждане на ориентири за подпомагане на социализацията в условията на плавен и приемствен преход за училище, основан на спецификата на предучилищното педагогическо взаимодействие;

– реализиране на процедури за диагностика на детските постижения при ориентиране в социалния свят и оценяване на резултатите като отправна точка за обективни педагогически предвиждания относно индивидуално-личностното развитие на децата и динамиката в тяхната социална и гражданска възпитаност.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Арнольдов, А. И.* Человек и мир культуры. Введение в культурологию. М., Народная Академия культуры и общечеловеческих ценностей, 1992.

2. *Газман, О. С.* Воспитание: цели, средства, перспективы. – Новое педагогическое мышление. М., 1989.

3. *Гуревич, П. С.* Философия культуры. М., 1994.

4. *Гуров, Д.* Педагогическое взаимодействие. Иновационен модел за изграждане на единна социално-педагогическа система „Детска градина – училище”. С., Унив. изд. „Св. Кл. Охридски”, 2006.

5. *Давидович, В. Е., Ю. А. Жданов.* Сущность культуры. Ростов на Дон, 1997.

6. *Давыдов, В. В., В. Т. Кудрявцев.* Развивающее образование: теоретические основания преемственности дошкольной и начальной школьной ступеней. – Вопр. психологии, 1997, № 1.

7. *Зинченко, П. В., Е. Б. Моргунов.* Человек развивающийся: Очерки Российской психологии. М., Тривола, 1994.

8. *Конакчиева, П.* Моливко. Прозорче към света. Учебна книжка по образователно направление „Социален свят” за подготвителна група на детската градина. Велико Търново, Слово, 2004.

9. *Конакчиева, П.* Моливко, внимавай! Действия при бедствия, аварии, катастрофи и пожари. Учебна книжка за подготвителна група на детската градина. Велико Търново, Слово, 2004.

10. *Конакчиева, П.* Методически насоки за реализиране на образователното направление „Социален свят”. – В: Моливко. Дидактична система за подготвителна група в детската градина (6–7 г.). Под ред. Д. Гълъбова. Велико Търново, Слово, 2004.

11. *Конакчиева, П.* Моливко, внимавай! Методически бележки за учителя в подготвителна група. Велико Търново, Слово, 2004.

12. *Конакчиева, П.* Моливко. Прозорче към света (5–6 години). Помогало за предучилищно възпитание и подготовка на пет-шестгодишни деца. Образователно направление „Социален свят“. Велико Търново, Слово, 2005.

13. *Конакчиева, П.* Методически насоки за реализиране на образователното направление „Социален свят“. В: Книга за учителя за предучилищна възпитание и подготовка на 5–6-годишни деца. Моливко. Под ред. Д. Гълъбова. Велико Търново, Слово, 2005.

14. *Конакчиева, П.* Моливко. Прозорче към света (4–5 години). Помогало за предучилищно възпитание и подготовка на четири-петгодишни деца. Образователно направление „Социален свят“. Велико Търново, Слово, 2005.

15. *Конакчиева, П.* Методически насоки за реализиране на образователното направление „Социален свят“. – В: Книга за учителя за предучилищна възпитание и подготовка на четири-петгодишни деца. Моливко. Под ред. Д. Гълъбова. Велико Търново, Слово, 2005.

16. *Конакчиева, П.* Моливко. Прозорче към света (3–4 години). Помогало за предучилищно възпитание и подготовка на три-четиригодишни деца. Образователно направление „Социален свят“. Велико Търново, Слово, 2006.

17. *Конакчиева, П.* Методически насоки за реализиране на образователното направление „Социален свят“. В: Книга за учителя за предучилищна възпитание и подготовка на три-четиригодишни деца. Моливко. Под ред. Д. Гълъбова. Велико Търново, Слово, 2006.

18. *Кудрявцев, В. Т.* Исследования детского развития на рубеже столетий. – Вопр. психологии, 2001, № 2.

19. *Кузнецова, Т. Ф., Меуев, В. М., Шайтанов, Н. О.* Культура: теории и проблемы. М., 1995.

20. *Лисина, М., Ив. Димитров.* Общуване и самопознание. С., 1982.

21. *Наредба* за изменение и допълнение на Наредба № 4 от 2000 г. за предучилищно възпитание и подготовка (ДВ, бр. 80 от 2000 г.). ДВ, бр. 70, 2005.

22. *Пришвин, М.* Собр. соч. В 8 т. М., 1980.

23. *Програма* за подготвителна група в детската градина. – в. „Аз-Буки“, бр. 20, 2003, с. 4–14.

24. *Програма* за подготовка на децата от предучилищна възраст в държавни, общински, частни и с чуждестранно участие детски градини за действие при бедствия, аварии, катастрофи и пожари. – ДВ, бр. 70, 2004, с. 76–77.

25. *Русинова, Е., Д. Гюров, М. Баева, В. Гюрова.* Програма за възпитание на детето от две до седемгодишна възраст. София, ДУ, 1993.

ПЕДАГОГИЧЕСКИ МОДЕЛ ЗА ВЪЗПИТАВАНЕ НА СОЦИАЛНА И
ГРАЖДАНСКА КУЛТУРА ПРИ ОРИЕНТИРАНЕ НА ПЕТ–
СЕДЕМГОДИШНИТЕ ДЕЦА В СВЕТА

ПЕТЯ КОНАКЧИЕВА

Резюме

В студията се очертават и анализират проблеми и перспективи, свързани с ориентирането на три-седемгодишните деца в социалния свят. Представя се модел на педагогическа система от форми за възпитаване на социална и гражданска култура в детството, като се презентират варианти за тематична интеграция, насочени към постигане на приемственост във възрастов план. Систематизират се образователни тенденции при възпитаване на социална и гражданска култура, които се диференцират във възрастов план съобразно структурните ядра на направление „Социален свят“.

PEDAGOGIC MODEL OF CULTIVATING SOCIAL AND CIVIL
CULTURE IN CHILDREN AGED 5 TO 7 YEARS

PETYA KONAKCHIEVA

Summary

This study outlines and analyzes the theoretic issues of social and civil culture and defines their projections in the pre-school education. It specifies the issues and perspectives connected with 3-to-7-year-aged children's orientation to the social world. The study presents a model of a pedagogic system of forms for cultivating social and civil culture in childhood as well as variants for subject integration aiming at reaching succession in an age aspect. It systematizes and differentiates educational trends in cultivating social and civil culture in children aged 5 to 7 years in accordance with the structural main bodies of the Social World trend.